

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET LAPJA

2/4

TARTALOM

Editorial 3

Megkérdeztük

Striker Sándort 3

Harangi László: Felnőttoktatási és közművelődési törvénykezés. Nemzetközi kitekintés. 4

Inkei Péter: Közművelődés és felnőttképzés 9

Lada László: Hamburg kapcsán a magyar felnőttoktatás helyzetéről 11

Egy közép-kelet-európai javaslat az UNESCO V. Nemzetközi
Közművelődési-Felnőttoktatási Konferenciájára (1997. július 14-18, Hamburg) 15

Arcképek

Szirmainé dr. Kövessi Erzsébet 17

/H/Arckép - Vadász János 19

Emlékirat

Tóth Imre 21

Bóka Mária válogatása az 1997. első félévében megjelent könyvekből 22

Szárnyas Sárkány Hete. V. Nemzetközi Utcaszínház Fesztivál Nyirbátor - 1997 július 4-6.

Hírek

A SZÍN a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg.

SZÍN - országos közművelődési folyóirat. Megjelenik kéthavonta. A Magyar Művelődési Intézet lapja.
Szerkesztő bizottság: Bóka Mária (Székesfehérvár), Gyulai Lajos (Miskolc), Jagasics Béla (Zalaegerszeg),
Kary József (Eger), Szabados Péter (Kaposvár), Slézia Gabriella (Budapesti Művelődési Központ)
Szelestey Zsuzsanna (Veszprém). Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ. Kiadja a Magyar Művelődési Intézet.
Felelős kiadó: FÖLDIÁK ANDRÁS. A szerkesztőség címe: 1251 Budapest Corvin tér 8.

Tel.: 201-57-64

Ára: 90 forint.

ISSN 1416-6925

Nyomdai munkák: Biadrukt Bt.

E számunkat Forgách András író rajzaival illusztráltuk.

"Ha végigélte az eseményt, amely még egyre történik." – mondja P. White ausztrál író Az élet fája című, megrendítő emberismeretről tanúskodó könyvében. Egy volt esemény, mely egyre történik. Egy volt esemény, mely a jelenben történik. Mint a fiatal évek a felnőtt korban. Mint a korábbi évek a későbbiekben. De a fiatal évek a későbbiekben mindennél jobban. Megengednek vagy kizárnak épségeket. Megengedik vagy kizárják, hogy az ember ép legyen, tudjon, merjen, akarjon. S erősen befolyásolják, hogy az életben hite legyen. Cselekedni. Hogy találjon tevékenységeket, melyeknek számára belátható értelmét az emberi környezet szintűgy belátva megerősítheti.

Amióta védettség és/vagy kiszolgáltatottság ketősségéből az embernek a második jut döntően, s miután a védettség hiánya legsúlyosabban azokban az években esik látba, amikor egy ember kiszakadóban van a családjából, melybe beleszületett és még innen van a saját család alapításán, tehát fiatal, mi sem fontosabb, mint ennek a korosztálynak egy olyan jellegű megerősítése, mely értékek vonatkozásában orientálja őket, s ehhez az intézmények, s talán elsődlegesen a közművelődési intézmények, de lehet, hogy egyenesen a felnőttoktatás – mellyel számunk foglalkozik – lehetnek a források. Annál is inkább, mert ma az egyén problémáiról minden eddigi helyzetnél egyértelműbben megállapíthatók, hogy milyen társadalmi okokra vezethetők vissza.

A védettség, mint a külső hatások szelekciója, s bizonyosakkal szemben működő ellenállás – melynek hiányát olyan nagyon érezhetjük – szintén társadalmilag determinált. Addig menően, hogy ha a szülők talajt veszített állapotba kerülnek, legárulkodóbb jel gyerekeik mindennel szembeni védtelensége.

Az a hátrány, ami a védettséget nem élvező gyerekek hátránya, s amely mögött a hagyományokhoz való negatív viszony is áll, felnőttkorig kiegészül az iskolázottságbeli lemaradás hátrányával is. Amiben az iskola nem tud segíteni, még segíthet a közművelődés. Különösen egy ilyen nem dinamikus időszakban, amelyben vagyunk. Amikor a fiataloknak még arra sincs lehetősége, hogy folyamatokhoz kapcsolódjanak vagy azokat megtagadják. Számolni kell vele, hogy nem dinamikus időszakban, amikor az ellentétek mélysége helyett intenzitása nő meg, a máskor más irányban is hasznosítható energia romboló erejűvé válik és gyakran önpusztítóvá. Így ma elmondható, hogy a közművelődés szerepe tovább nőtt. S hatása olyan területen képes érvényesülni, melynek társadalmi haszna felbecsülhetetlen.

MÁTYUS ALIZ

STRIKER SÁNDORT,

hogy mikor lesz közművelődési törvény? Amikor találkozónkat megbeszéltük, még nem volt tudható, hogy éppen aznap – július 10-én – kerül a kormány elé a törvény tervezete. Rövid beszélgetésre volt tehát időnk, hiszen az MKM Közművelődési Főosztályának vezetője is feszülten várta, hogy mi történik a Kormánytilésen.

– *Végülis egy kulturális alaptörvény kerül a kormány elé. Mi a pontos címe a végleges változatnak?*

– „Törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.”

– *Nem poénkodom azon, hogy az utolsó „és” a közművelődés, inkább azt kérdezem, hogy a tervezett három, – a levéltári törvény kiegészítésével három és fél – törvényből miért lett egy?*

– Ennek több oka van. Az egyik, hogy a törvény általában a kulturális jogokról, illetve ezek érvényesítéséről, a felelős állam és a helyi önkormányzatok feladatairól rendelkezik, és ez érvényes mindegyik területre. A másik indok: nem lett volna esély arra, hogy az országgyűlés három szaktörvényt még ebben az évben megtárgyaljon. Márpedig minden halogatás súlyos következményekkel járna, mert nem keretjellegű, hanem részletesen állást foglaló és szabályozó törvényről van szó.

– *Lapunk más helyén szó esik arról, hogy készült egy A és egy B változat. Melyiket tárgyalják ma?*

– A július 3-i kormányülés döntésének értelmében az A változatot.

– *Kollégáinkat országszerte izgatja, hogy megfogalmaz-e a törvénytervezet intézmény-fenntartási kötelezettségeket? Lesznek-e állami garanciák?*

– Közművelődési intézmények működtetési kötelezettségét a városok szintjétől fölfelé terjesztettük elő, a községi önkormányzatokat nem kötelezi a javaslat. Viszont a finanszírozási részben olyan nagyságrendű hozzájárulásról rendelkezik, ami lehetővé teszi az intézmények fenntartását. Nem óhajlistát állítottunk össze, hanem a Pénzügyminisztériummal egyeztetve a költségvetési forrásokat is meghatároztuk.

– *Mi a helyzet a foglalkoztatással? A közalkalmazottak közül sokan tartanak attól, hogy béremelés csak létszámleépítés árán lehetséges. Ad erre a törvény megnyugtató választ?*

– A foglalkoztatás kérdésében várhatóan kompromisszum születik. A művelődési intézményekben foglalkoztatottakra, a képzési előírásokra, illetve mentesítésekre a KJT (Közalkalmazottak Jogállásáról szóló

Törvény) és az azt követő rendelkezések érvényesek, ugyanakkor lesz lehetőség szerződéses feladatellátásra is. A bér- és létszámügyekről nem ez a törvény hivatott rendelkezni. A közművelődési feladatok ellátásának kötelezettségét viszont megfogalmazzuk.

– Bekerült-e végül a törvénytervezetbe a Magyar Művelődési Intézet feladata és jogállása?

– Igen külön paragrafus rögzíti ezt, amely így szól: „A Magyar Művelődési Intézet a helyi közművelődési tevékenységek és a megyei (fővárosi) feladatok segítésére érdekében országos közművelődési szakmai tanácsadást és szolgáltatást biztosító önállóan gazdálkodó, központi költségvetési szerv, amelyet a minisztérium tart fenn. (IV. rész, III. fejezet, 88.§)

– Mikorra várható, hogy az országgyűlés napirendjére tűzi a kulturális alaptörvény tárgyalását?

– Reményem szerint szeptemberben. Ez azért különösen fontos, hogy így az ősszel esedékes 1998-as költségvetés elkészítését befolyásolhassa.

– Magunk is bízunk ebben. Viszont elég szomorú volt nemrég arról hallani, hogy Magyar Bálint a parlament kulturális bizottságának egyik ülésén kijelentette: a kultúrára ismét kevesebb pénz jut.

– A közoktatási és felsőoktatási törvények ún. pénzügyi automatizmust tartalmaznak, s ennek fedezetét a tárcának biztosítania kell. Ez a növekmény a minisztérium költségvetésében belülről vonja el a pénzforrásokat, így például a kultúra kárára is. A közművelődés finanszírozása azonban normatív hozzájárulásokból is történik, amely nagyságrendjéről az országgyűlés fog dönteni a kulturális, illetve a költségvetési törvény tárgyalása során.

* A Kormány július 10-i ülésén a Kulturális alapellátásról szóló törvénytervezetet elfogadta és az országgyűlés elé terjeszti.

HÁMORY GABRIELLA

HARANGI LÁSZLÓ

FELNŐTTOKTATÁSI ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI TÖRVÉNYKEZÉS Nemzetközi kitekintés

A felnőttoktatás, közművelődés állam által történő szabályozása a XVIII. század közepéig nyúlik vissza és valójában a mai értelemben vett iskolán kívüli művelődéssel egyidős. 1739-ben Norvégiában törvény tette kötelezővé az írni, olvasni tudást annak érdekében, hogy minden hívő állampolgár képes legyen olvasni a bibliát. A XIX. század első felében rendeletek írták elő a felnőttek számára szervezett tanfolyamok támogatását Dániában (1814), Franciaországban (1836) és Belgiumban (1842). 1859-ben Angliában az ipari oktatás megalapozása érdekében kormányrendelet mondta ki a természettudományi képzés minél nagyobb mértékben történő kiterjesztését.

E tiszteletre méltó és megőrzendő hagyományok ellenére azonban a felnőttoktatás általános érvényű jogi szabályozásáról a legutóbbi évtizedekig mégsem beszélhetünk. Márcsak azért sem, mert az effajta szocio-kulturális tevékenység többségében mozgalmi, társadalmi – tehát a hivatalostól eltérő – szerveződés volt, amelyet a hatalom legfeljebb eltűrt, de nem támogatott, legalábbis nem a politika és a jog eszközeivel.

Gyökeresen megváltozott a helyzet a második világháború után, amikor szerte Európában, legalábbis annak demokratikus térségeiben a felnőttoktatásnak, közművelődésnek olyan kiterjedt állami és társadalmi hálózata jött létre, amelyet a fejlesztés, támogatás szándékával szabályozni kellett. Ez a törvénykezési aktivitás mind az iparilag fejlett országokban, mind a világ elmaradott régióiban a mai napig is tart, amelyet erősít a művelődéshez való jog és a tanuló társadalom deklarálása és világméretben való megvalósítása, de ugyanilyen erővel követel legitimációt a tudomány és technika fejlődésével lépést tartó emberi erőforrásfejlesztés is. A felnőttoktatás és közművelődés legkedvezőbb politikai és jogi környezetének kiépítésében öt világszerte kiterjedő (legpozitívabb értelemben vett) „lobbyszervezet” az UNESCO hamburgi oktatási intézete, nem kis eredménnyel.

A fentiek illusztrálására példákat mutatunk be, a különböző országok és régiók sokszínű törvénykezési és felnőttoktatás-politikai gyakorlatából és tapasztalataiból.

A felnőttoktatási törvénykezés Németországban a 16 tartomány kompetenciájába tartozik, össz-szövet-

ségi szinten csak az iskolán kívüli szakirányú felnőttképzést, valamint a hatékonysági vizsgálatok és kutatások módját, rendszerét szabályozzák. Mind az összszövetségi, mind a tartományi törvényekre jellemző, hogy a felnőttoktatást – a közoktatáshoz és a felsőoktatáshoz hasonlóan – egyenlő fontosságú és egyenlő rangú ágazatnak ismerik el az oktatás más alrendszerével, sőt, egyes törvények a felnőttoktatási szektor autonómiáját is hangsúlyozzák. Lényeges eleme valamennyi dokumentumnak annak kimondása, hogy a felnőttképzés integráns része és eszköze a művelődéshez való jog gyakorlásának. Németországban az állam, azaz a tartományok a felnőttoktatást és közművelődést szelektív módon támogatják, amelyet törvények által szabályoznak és hangsúlyoznak. Ennek kritériumai és követelményei a következők: (1) az intézmények teljes mértékben a felnőttoktatás szolgálatában álljanak; (2) legyenek nyitottak mindenki számára; (3) folyamatos és szakmailag megalapozott tevékenységet folytassanak; (4) az alkalmazottak megfelelő szakmai végzettséggel és tapasztalatokkal rendelkezzenek; (5) a szervezet, illetőleg az intézmény a vonatkozó tartományban fejtsse ki tevékenységét és ott legyen bejegyezve.

Az elmondottak értelmében nem kaphatnak támogatást a profitra orientált szervezetek és az olyan intézmények, amelyek kereskedelmi alapokon működnek. A svédországi gyakorlathoz hasonlóan nemcsak intézmények részesülhetnek elismerésben, mint felnőttoktatási „aktorok” hanem olyan állampolgári szerveződések, tanulókörök, szakkörök is, amelyek az állami szervezetekhez és alapítványokhoz benyújtott pályázatuk alkalmával rendszeres művelődési tevékenységüket bizonyítani tudják. Az öntevékeny hozzájárulás, a szubszidiaritás elve mutatkozik meg abban, hogy az újonnan alakult szervezetek és intézmények csak három év sikeres működés után kapnak akkreditációt, azaz hivatalos elismerést és ennek birtokában támogatást.

Az intézményeknek és szervezeteknek nyújtott anyagi segítség egyfelől bértámogatás, másfelől a működési kiadások fedezése. Ennek mértéke rendkívül specifikus, konkrét és mérhetőre alapozott. Az összegeket általában utólag folyósítják az előző év teljesítményei alapján. Az alkalmazott kritérium-hányadosok – az egyes tartományoktól függően – a következő normatív elemekből tevődnek össze változó súlyozással, egymással való viszonyításban: a hatókörbe tartozó lakosok száma, a tanítási órák és napok száma éves viszonylatban; tanfolyamok időtartama, a képzés tananyaga és tudományos szintje a hallgatók iskolázottságától függően, a képzés módszertani megítélése, a vonzáskörzet népsűrűsége, stb.

Valamennyi tartományi törvény meglehetősen nagy precizitással tartalmazza az együttműködés feladatait a felnőttoktatás különböző állami, non-profit és üz-

leti szervezetei között, amelyeket a tartományi és a helyi felnőttoktatási tanácsok látnak el. Jogosítványai körébe tartozik a kooperáció biztosításán túlmenően, az érdekvépviselet ellátása a tartományi kormánnyal szemben, valamint a felnőttoktatás rövid- és hosszútávú stratégiájának kidolgozása, a támogatás- és elismeréspolitikának alakítása.

Míg Németországban, amint ezt az előzőekben láttuk, egy sűrű szövésű törvénykezési háló védi, segíti, formálja a felnőttoktatást, addig Angliában csak egymástól távolos törvények és országos szakbizottságok jelentései, mint kiemelkedő világitótornyok, adnak tájékoztató pontokat a felnőttoktatás számára. Első ízben ilyen volt az 1944-ben kiadott Oktatási Törvény, majd ennek megerősítése az úgynevezett Oktatási Reform Törvény 1988-ban. Mindkettőben csak annyi utalás történik a felnőttoktatásra, hogy a Helyi Oktatási Hatóságok, azaz a megyei önkormányzatok művelődési részlegei, gondoskodjanak a fiatalok és felnőttek „megfelelő” művelődési lehetőségeiről, amelyeknek magukba kell foglalniuk a szakmai, társadalmi és testnevelési irányú képzést is, éppenúgy, mint a kulturális szabadidő tevékenységeket. Mindezt paraméterek és specializációk nélkül.

Igaz, mint minden esetben, úgy ezt a törvényt is kiegészítették különféle szabályzatokkal, igazgatási útmutatásokkal, körlevelekkel, de ezek sem adnak többet tömören megfogalmazott tanácsoknál, útmutatásoknál. Az eredmény végülis az, hogy e meglehetősen homályos javaslatok értelmezése nagyon eltérő lehet, és alkalmazása a jogalkalmazók belátásától, lehetőségeitől függ. A lényeg azonban mégiscsak az, hogy az elmúlt évtizedekben az angol felnőttoktatás imponáló fejlődésen ment át, amely többek között az intézmények, hatóságok felnőttoktatásbarát szemléletét és magatartását is bizonyítja, függetlenül a törvénytől is.

Külön területe, de integráns része az angol felnőttoktatásnak a felsőfokú felnőttoktatás és a továbbképzés, amelyet egy 1989-ben kiadott dekrétum szabályoz, valamint az 1992-ben elfogadott Továbbképzési és Felsőoktatási Törvény. Az eredmény, hogy az utóbbi években a nyílt és távoktatás szintén nagy mértékben kiterjedt és megnövekedett.

A nagy időközökben napvilágot látott közoktatási, felsőoktatási törvényeket és azok felnőttoktatásra vonatkozó útmutatásait, irányelveit egészítik ki, helyezik szélesebb társadalmi, tudományos alapokra az Oktatási Minisztérium által létrehozott szakbizottságok jelentései, és az azokból levont következtetések és ajánlások. Ilyen volt legtutóbb, mármint 1973-ban, de még a mai napig is időszerű és ható „Russel jelentés”, amely egy több mint 300 oldal terjedelmű és könyvalakban is kiadott tanulmányban tárta fel az

ország felnőttoktatásának helyzetét, társadalmi, szervezeti, gazdasági összefüggéseit. E törvénnyel is egyenértékű diagnózis és terápia legfőbb üzenete az volt, hogy a felnőttoktatást sokkal inkább demokratikusabbá kell tenni abban az értelemben, hogy mind anyagi tekintetben, mind erkölcsileg nagyobb prioritást kell adni a művelődésből kimaradt, passzív rétegek számára. A vészharang megkondítása annyiban volt eredményes, hogy a felhívásra a kormányzat, a helyi hatóságok és intézmények célirányos projektekkel válaszoltak, amely főképpen a munkanélküliek és a leginkább hátrányos helyzetben lévő színészbőrűek körében volt hatékony és eredményes.

Más megfontolásból érdemel különös figyelmet és elismerést **Japán**. Az országot és annak lakosságát a második világháborúban mélyreható megrázkódtatás érte, mégis képes volt a talpraállásra, egy új, demokratikus társadalmi és gazdasági rend megteremtésére, összhangban az évezredek hagyományokkal, szokásokkal. A közművelődésben, felnőttoktatásban is nagyon gyorsan elkezdődött az átállás, és az ország és annak vezetői egy szisztematikus törvénykezési építkezésbe kezdtek, amely folyamat a mai napig is tart. Valamennyi dokumentumra jellemző a szabatos fogalom meghatározás, az állami és önkormányzati szervek felelősségének pontos körülhatárolása, egyértelműen szabályozzák a finanszírozás kérdéseit, beleértve a nemkormányzati szervezetek támogatását is.

A társadalmi reformok sorában már nagyon korán, 1949-ben megjelent a Közművelődési Törvény, mint a közművelődés, felnőttoktatás fundamentuma, kerettörvénye, amelyre a résztörvények épülhetnek. A közművelődés értelmezése a törvény szerint átfogó, nemcsak az iskolán kívüli intézményes keretek között folyó művelődési aktivitásokra terjed ki, hanem magába foglalja a japán emberek önművelését, kulturális és sport tevékenységét is. Ezután a résztörvények hosszú sora következett: könyvtári, múzeumi, sport, ifjúsági osztályok törvénye; majd a sort 1990-ben „Az egész életen át tartó tanulás segítésének” a törvénye zárta. Ez utóbbi felöleli mindazokat a stratégiai, szervezeti, igazgatási és pénzügyi kérdéseket, amelyek megteremtik a jogi feltételeit a japán ember egész életen át tartó tanulásának.

Külön törvény szabályozza a japán Nyílt Egyetem jogállását, amelyet 1981-ben hagytak jóvá „Egyetem az éteren át” elnevezéssel. Az intézménynek az 1993-as tanévben 46 ezer hallgatója volt, és teljes mértékben állami támogatással működik, több mint 400 oktatóval. A törvény a kreditrendszer is szabályozza oly módon, hogy a képzettségi szintek eléréséhez mennyi pont szükséges (a BA kvalifikációhoz például 124 „kredit”). A felnőttszakképzés úgyszólván mindenre kiterjedő törvénye az 1985-ben elfogadott Emberi Erőforrást Fejlesztő

Törvény, különös tekintettel a munkaadók jogaira és kötelességeire. A törvény 12. §-a például szabályozza, hogy a gyárak, közép, s nagyvállalatok kötelesek „emberi erőforrásfejlesztési” felelősöket (egyszerűbben: oktatás-szervezőket) kinevezni, akiknek a feladata a vállalaton belüli szakképzés előkészítése, lebonyolítása.

Az **Amerikai Egyesült Államok** kongresszusi törvényhozásának felnőttoktatási törvényei három nagy témakörbe sorolhatók: (1) szegénység, munkanélküliség, felnőttek írni-olvasni tanítása; (2) állampolgári nevelés, kultúraterjesztés és megőrzés, bennszülöttek (indian népesség) önmeghatározásához való joga; (3) olyan témák, amelyeket a különböző mozgalmak vetnek fel a Kongresszusra való nyomásgyakorlás céljából. Tehát Amerikában nem „ágazati” felnőttoktatási törvények születnek, hanem problémacentrikus, projekt jellegű hadműveletek valamilyen társadalmi feladat megoldására, akadály leküzdésére, enyhítésére.

Jó példa erre az 1991-ben elfogadott felnőttalfabetizációs törvény („National Literacy Act 1991”) a birodalom egyik legnagyobb problémájának, a funkcionális analfabétizmusnak a leküzdésére vagy legalábbis enyhítésére. A több mint harminc nyomtatott oldal terjedelmű törvény valójában olyan, mint egy eshetőséggel számoló támadási parancs, sőt mint egy hadművelleti terv (ld. 1944-ben a szövetségesek által kidolgozott hadművelleti tervet a normandiai partraszállásról). Ennek megfelelően a törvény meghatározza a „támadás” stratégiai tervét, a probléma kutatási feladatait, az erők és az ebben résztvevő valamennyi szervezet összefogásának módját, koordinációját, előírja a munkaerő írni-olvasni tanításának a menetét, mint az egyik legfontosabb feladatnak a megvalósítását; évenkénti fix (100 millió dolláros) összegek megállapításával tételesen tartalmazza e monumentális vállalkozásba befektetendő beruházásokat, kitér a családsegítő programokra. Külön fejezetek írják elő a vállalatvezetés feladatait, a börtönökben végzendő tennivalókat, és nyilvánvalóan nem maradhat ki a non-profit szektor specifikációja sem. Minderre azért van nagy szükség, mert az Amerikai Egyesült Államokban közel 30 milliónyira tehető azoknak a felnőtteknek a száma, akik írás-olvasási nehézségekkel küzdek, és ez az egyik legnagyobb akadálya az ország gazdasági, társadalmi fejlődésének.

Dániában a felnőttoktatás, a közművelődés minden ágazatának működését, jogállását külön törvények szabályozzák. A közös bennük az, hogy a lehető legnagyobb konkrétsággal szabályozzák az állami támogatás mértékét.

A Népfőiskolai Törvény szerint a népfőiskolák állami támogatása a következő elemekből áll: bizonyos, jóváhagyott üzemi költségek 85 százalékának a visszatérítése; évenkénti keret-hozzájárulás a tanári fizetésekhez

és az „egyéb kiadásokhoz”. A törvény értelmében a hallgatói támogatásnak két szintje van, attól függően, hogy betöltötte-e a 19. életévét vagy sem, de minden hallgató megkapja a hallgatói támogatási keret 30 %-át. Ha egy népiskola egy pénzügyi év során ágykapacitásának kevesebb mint 75 %-át használja ki, úgy csak csökkentett állami támogatásban részesül.

A törvények értelmében, ami az általános jellegű felnőttoktatást illeti, a résztvevők teljes jogú autoritással bírnak. Ez annyit jelent, hogy az esti iskolák és a népiskolák teljes önállósággal döntenek abban, hogy mit és hogyan tanítsanak. A bizonyítványt nyújtó felnőttoktatásban, a rendeletek értelmében, csak a vizsgakövetelmények kötöttek és a szintek vannak megállapítva és szabályozva a közismereti tantárgyakban, de az oktatói szabadság a tanárok részéről és a választás lehetősége a tanulók tekintetében nincsen korlátozva. Ugyanakkor a felnőttoktatásban a követelmények részletekbe menően szabályozottak.

A norvég felnőttoktatási törvénykezés legfőbb sajátossága a teljes esélyegyenlőség biztosítása a szelektív állami, önkormányzati támogatás által. Az 1977-ben elfogadott Felnőttoktatási Törvény többek között előírja, hogy a „felnőtt személyt teljes esélyegyenlőséghez kell juttatni az ismeretek és készségek elsajátításában”. Ennek következménye, hogy az államilag támogatott képzéseken nem megengedett a magasán képzett hallgatók nagyobb aránya az átlagosnál. Ugyanezt a pozitív diszkriminációt követi a Felnőttoktatási Fehér Könyv, amely a törvény után látott napvilágot. Ehhez tudatos, a hátrányos rétegeket segítő támogatás-politika érvényesül az idősök javára, s az ország elmaradott régióinak a fejlesztése érdekében.

Az olasz törvénykezési gyakorlat a legnagyobb mértékben épít a régiók és a települési önkormányzatok önállóságára, függetlenségére. Eltekintve azonban a korlátozott anyagi forrásoktól, a helyi erők szűkösségétől, két tényező nehezíti meg e demokratikus és decentralizált szabályozás gyakorlati megvalósítását, hatékonyságát. Az egyik az önkormányzati tisztviselők hozzá nem értésére, szakszerűtlenségére vezethető vissza, a másik ok, hogy a döntések sok esetben mégis esetlegesek és a kelletnél nagyobb mértékben igazodnak a helyi politika ingadozásaihoz. Más meggondolásból azonban mindenképpen példamutató a németek lakta Dél-Tirol felnőttoktatásának tartományi törvénykezése. A rendeletek ugyanis nagymértékben tiszteletben tartják a német nemzetiség jogait a felnőttoktatásban, kulturális hagyományaik ápolásában. A tartomány ugyanis fedezi a német nemzetiség felnőttoktatásának személyi költségeit, és a működésre fordított „fejkvóta” itt magasabb mint a többi tartományban.

A volt szocialista országok közül, a rendszerváltás után Észtországban és Szlovéniában alkottak felnőttoktatási törvényeket.

Az észt felnőttoktatási törvény célja, hogy jogi garanciákat biztosítson a felnőttek egész életen át tartó tanulása számára. Átfogó jellegű annyiban, hogy egyaránt kiterjed az általános jellegű iskolarendszerű felnőttoktatásra, a munkaerőpiaci képzésre és a szabad felnőttoktatásra. A törvény II. fejezete tartalmazza a felnőttoktatásban való részvétel garanciáit, és meghatározza az állam és a helyi önkormányzatok felelősségét a felnőttoktatás anyagi, erkölcsi és szakmai támogatásában. A törvény kimondja, hogy a munkaerőpiaci képzésben résztvevők, valamint az iskolarendszerű felnőttoktatás hallgatói fizetett tanulmányi szabadságra illetve eltávozásra jogosultak. Ez például a középfokú felnőttiskolák esetében évi öt hét. Az, aki szakmai képzésben vesz részt, egy tanulmányi évben 10 nap fizetett szabadságra jogosult. Az észt Felnőttoktatási Törvény jó példája annak, hogyan lehet egy szakmailag és jogilag átfogó felnőttoktatási kerettörvényt viszonylag rövid időn belül megalkotni.

Szlovénia felnőttoktatási törvénye az elmúlt év őszén született meg. Célja és koncepciója hasonlóan az észt törvényhez, szintén az egész életen át tartó művelődésre és tanulásra épül, követelményként mondja ki a művelődéshez való esélyegyenlőséget, a tananyag és módszer megválasztásának szabadságát és autonómiáját, követelményként támasztja az oktatókkal szemben a szakmai és etikai felelősségvállalást, megköveteli a hallgatók személyiségének és emberi méltóságának elismerését és határozottan állást foglal amellett, hogy a felnőttoktatásban szerzett kvalifikációk egyenértékűek legyenek a fiatakorúak nappali tagozatos képzésében nyújtott bizonyítványokkal, diplomákkal.

A törvény ténylegesen egy olyan átfogó kerettörvény illetve kiindulási alap, amelyet minisztériumi rendeletek, végrehajtási utasítások tesznek majd konkrétabbá és egészítenek ki. Ehhez jó általános irányelveket nyújtanak azok a tömören megfogalmazott követelmények, amelyek a felnőttoktatás finanszírozásával, az Országos Vizsgáztatási Központtal, a felnőttoktatási munka ellenőrzésével, az állami irányítás szervezeti felépítésével foglalkoznak.

Belgiumban, az ország kettős (flamand, vallon) nemzetiségi jellegének megfelelően külön vallon és flamand törvénykezés szabályozza a felnőttoktatás irányultságát, szervezeti felépítését, támogatási rendszerét.

A flamand törvénykezési csomag szimbóluma a „négylevelű lóhere”, amelynek minden egyes „levele” a felnőttoktatás, szocio-kulturális nevelés egy-egy területére, ágazatára vonatkozik. Egészében véve a törvények szelleme, prioritásai a társadalmi kezdeményezéseknek, a civil szerveződéseknek kedveznek. Így például, amely

1975-ben került elfogadásra, a nagy hagyományú kulturális egyesületeknek kíván elégtételt nyújtani azáltal, hogy alapszervezeteik számától függően főállású szakalkalmazottakat biztosít számukra, fizetve bérüket. A negyedik törvény pedig az amatőrművészeti csoportoknak, pontosabban a drámai együtteseknek, zenekaroknak, valamint a hobby kluboknak a státuszával foglalkozik, és törvényileg garantálja elismerésüket, az ezzel járó anyagi és erkölcsi előnyökkel.

A dekrétumcsomag a nyolcvanas évek közepétől még két újabb törvénnyel egészült ki. Az egyik a sehova sem besorolható mozgalmak és kezdeményezések támogatásáról intézkedik, mint amilyen például a békemozgalom és a környezetvédelem, illetve a fogyatékosok, írástudatlanok, munkanélküliek, bevándorolt munkások segítségére szertő kezdeményezések. Míg az immáron hatodik „levél” számunkra mindig bizonyos fenntartásokkal fogadott „politikai nevelés” számára ad prioritásokat.

Megítélésünk szerint felelőtlenség volna egyértelmű általánosításokat, következtetéseket levonni az elmondottak alapján, és azokból a nagyszámú és rendkívül különböző törvényekből, amelyek felsorolásunkból kimaradtak. Néhány alapigazságot azonban mégis ki kell mondanunk, bármennyire is nyilvánvalóak és közhelyszerűen hangzanak is ezek.

Mindenek előtt lényeges követelményük a felnőttoktatási, közművelődési törvényeknek, hogy összhangban legyenek az országban uralkodó politikai filozófiákkal és kövessék az alkotmányosság, a fennálló jogrend hagyományait, az ezt megtestesítő szokásokat, viselkedéseket. Ez mindenképpen rányomja bélyegét a törvények tartalmára, hagiára, stílusára.

Másik fontos momentum lehet, hogy minél erősebb a civil társadalom egy országban, annál megfelelőbb, hatékonyabb lesz a kulturális, közművelődési felnőttoktatási törvénykezés is. Tehát nem azok a felnőttoktatási, közművelődési törvények lesznek igazán jók, amelyet ott „fent”, a törvényhozó-testületek, a szakemberek, a jogászok egymás között megalkotnak, hanem azok, amelyeket mozgalmak, társadalmi kezdeményezések vesznek körül és segítenek létrejönni.

Látva a felnőttoktatás, közművelődés fejlesztését, támogatását, a védelmét szabályozó, befolyásoló törekvéseket, szándékokat és azok megnyilvánulásainak sokféleségét (törvények, deklarációk, politikai irányelvek és állásfoglalások), úgy véljük, helyesen járunk el, ha a törvénykezés fogalmát és gyakorlatát szélesebben értelmezzük. Jobb tehát törvénykezésről és politikáról beszélni, amelybe nem csak a törvények, rendeletek, dekrétumok tartoznak, hanem minden olyan helyzetfeltáró és fejlesztési szándékú dokumentumról, amelyet valamilyen meghatározó jelentőségű közhatalmi, szakmai vagy társadalmi testület alkot meg.

Végezetül alapvető kérdés mindenfajta törvénykezésben és politikában így a közművelődési, felnőttoktatási törvénykezésben és politikában is, hogy mennyire reális, mennyi valósul meg belőle. A tapasztalatok és az erre vonatkozó irodalom is arra figyelmeztet, hogy a művelődéshez való jog valóra váltása bizony nem megy simán, az ígéretet és követelmények feltételei nincsenek meg. A működőképesebb közművelődési, felnőttoktatási politikához így megalapozottabb törvényalkotásra és következetesebb érdekérvényesítésre van szükség.

KÖZMŰVELŐDÉS ÉS FELNŐTTKÉPZÉS *

Hölgyeim és Uraim! Tisztelt Konferencia!

Durkó tanár úr iránti tiszteletből hajlandó vagyok az előadás címét közművelődés és felnőttnevelésre változtatni.

Céлом, hogy abból kiindulva, amit Csoma Gyula főlvezetőjében jellemzőként megemlíttet a felnőttnevelés, felnőttoktatás mai magyar helyzetére, miszerint igen csak diverzifikálódott, oda jussak, amit Durkó professzor úr utolsó mondatában Önök elé, magunk elé állított feladatul, hogy az integráció létrejöhön a közművelődés és a felnőttnevelés közt.

Volt egy olyan időszak a magyar közművelődés, egyúttal a magyar felnőttnevelés igencsak tiszteletre méltó történetében, amikor a kettő között nem is volt különbség. Úgy ítélem meg, mintegy évszázaddal ezelőtt, amikor történelmünk egyik csúcspontján jártunk, a modern magyar önálló államiság kialakításának az évtizedeiben, Eötvös és politikustársai egész sora tevékenységének eredményeképpen Magyarországon a fejlődésnek, a nemzetépítésnek az egyik fontos eszköze volt a közművelődés. És amit akkor azon értettek, az egy olyan integráló, átfogó fogalom volt, amiben természetesen benne volt a felnőttek nevelése is.

Mikor a hamburgi előkészítő dokumentumokat átnéztem, némi zavarodottságot vagy hiányérzetet érzéltem, miszerint az a nyilatkozat, amit elfogadni javasolnak Hamburgban, és a többi munkaanyag is, olyan céltételező, olyan pozitív értéktöltettel van tele, ami mintha nem lenne teljesen összhangban azzal a korrallal, amiben élünk. Az ezredévi bizonytalanságokkal, ahol a legfejlettebb, legmagabiztosabb nemzeteket is útkeresés, tanácsalanság jellemzi. Az eszmerendszerben, a művészetekben, a politikai elvekben, mindenben, amiben mi is sajnos – vagy szerencsére – a gondjainkat szaporítottuk. Hiszen azért, hogy részint tőlünk függetlenül a történelem ajándékaként, részint a mi munkánkként megszűnt a keleti blokk, ezáltal a nyugati, fejlett világnak az egyik értelme is: az, hogy a kelettel – a csúnya kelettel – szemben a jó nyugat, a demokrácia felsőbbrendűségét igazolja. Az ellenség eltűnésével meg fokoztuk a bizonytalanságot. Ám azért annyira ne legyünk magabiztosak, hogy a világ gondjainak az okaiul is magunkat jelöljük meg, de a nálunk lezajlott változás ezek módosulásában biztosan közrejátszik. Keleten elyeszett a bolsevik krampusz, ezzel még nehezebb egy koherenciát létrehozni nyugaton, aminek immáron mi is tagjai vagyunk.

Ennél komolyabb dolgok vezettek ahhoz, hogy szétört valami egész, és a világ keresi a helyét. Hogy ex-vulgár marxistákként az alaphoz nyúljunk vissza, a hetvenes évektől kezdődően gazdasági világválság van, ami mindegyik oda vezetett, amitől mi is szenvedünk, hogy az álla-

mok kifele vonulnak. Máshol is, az angoloktól a dánokig, a portugáloktól a görögökig a költségvetéseket kurtítják, tehát nagyon átfogó válság van. Ezzel szemben a hamburgi dokumentum előremutató, magabiztosságot sugárzó, már-már szocreál jellegű.

Miért váltottam hirtelen egy évszázadot? Mert én úgy érzem, hogy az a jelszó, ami ami a falon szerepel, hogy "A felnőttoktatás kulcsa a következő évszázadhoz", az valószínűleg igazán. Akkor, amikor még nem volt UNESCO, nem voltak ilyen típusú összejövetelek, de voltak nemzeti felnőttnevelési és hasonló találkozók, akkor igazolható volt – vagy lett volna – egy ilyen típusú céltételező programnyilatkozat.

Nekünk erőtt kell adjon az, hogy nem akármilyen hagyományokból keressük az integrálódásnak, problémamegoldásnak az eszközeit most, itt, a kilencvenes években. Európában a művelt világban kevés olyan ország van, ahol 1841-től folyamatosan működik és egységes, töretlen történetét éli egy felnőttnevelő társulat. Lehet, hogy egyetlen ilyen nemzet sincsen. Nem tudom. Erőtt kell adjon az, hogy nemzetünk összekovácsolódásának és legsikeresebb évtizedeinek ennyire fontos felhajtó ereje volt a közművelődés, mint ahogy én állítottam. És hiszem, az hogy ezeknek az intézményei évtizedeken, sőt egy évszázadon át, ezen belül voluntarista, pártállami évtizedeket túlélve, még mindig vannak, az azt jelzi, hogy a kemény váltás, ami 1949 után történt, nem eltüntette, kiirtotta, hanem bizonyos szempontból kénytelenül magába olvasztotta az előzményeket. És ami azután történt, annak legalább két gyökere van: ami vállalható, az általános emberi progresszív törekvései, amelyek a bolsevizmus nyilatkozataiban, de nem a végső kimenetelében mindenképp benne vannak. A másik a magyarországi 45-48 közti demokratikus progresszív törekvés, amelyekben a szabadművelődésnek az újraélesztése és demokratizálása igencsak döntő elem volt. Ezek az elemek is benne vannak a közelmúlt örökségében. És benne vagyunk mi is, Hölgyeim és Uraim. A jelenlévők többsége nem a proletáriátus, még kevésbé a szovjet birodalom világhuralmáért adta szakértelmét, hanem más természetű elkötelezettségből. Olyan eszmék iránti elkötelezettségből, amelyek az első három hozzászólás, köztük Juhász Nagy Ágnes háziasszonyunk szavaiból is kiszűrődtek. Egy olyan hitből, hogy ennek a nemzetnek, ennek az országnak a jövője szempontjából van szükség arra, hogy a felnőttek képzését elősegítsük.

Van tehát olyan előzmény, ami kulcsot ad ahhoz, hogy megtaláljuk a szétört világ újraellesztésének a módját, talán több is, mint más nemzeteknek.

* Az előadás elhangzott 1997. május 27-én A magyar felnőttoktatás helyzete című országos konferencián.

zetségből, amelyek az első három hozzászólás, köztük Juhász Nagy Ágnes háziasszonyunk szavaiból is kiszűrődtek. Egy olyan hitből, hogy ennek a nemzetnek, ennek az országnak a jövője szempontjából van szükség arra, hogy a felnőttek képzsését elősegítsük.

Van tehát olyan előzmény, ami kulcsot ad ahhoz, hogy megtaláljuk a széttrött világ újraillesztésének a módját, talán több is, mint más nemzeteknek.

A rendszer megváltozása, amely nálunk nem kulcsrázással vagy lövöldözéssel, hanem egy hosszabb előkészítéssel, és aztán egy történelmi befejezéssel 89/90-ben lezárult, valóban szétzilálta ezt a tevékenységrendszeret is. Röviden elhangzottak ennek elemei, és a résztvevők névsorában is tükröződik a kép, amivé a monolitikus előzmények után jutottunk. Ez egyszerre eredmény, várt és elért állapot, és egyszerre riasztó kiinduló helyzet. Az tehát, hogy jelenleg a széttegeltségnek és a divertifikáltságának egy olyan állapota valósult meg, amelyben a civil és magánkezdeményezésnek igen nagy a jelentősége, de ugyanakkor nem találkoztak egymással, nem egymást erősítve, együttműködve végzik munkájukat a felnőttoktatók. Ez még következetesebben, pontosabban, még sajnálatosabban érezhető magában az államigazgatás rendszerében is. Amikor a hamburgi előkészületek kapcsán a magyar jelentést el kellett készíteni, nyilván sokkal több helyre kellett bekopogni az államigazgatásnál, hogy megtalálják azokat az embereket, akiknek a felelősége, hivatali kötetmei között a felnőttoktatás szerepel. Hiszen a felsőoktatás, a közoktatás, a közművelődés-kultúra – saját szerepköröm –, a szakképzés, a munkanélküliek továbbképzése és még az ifjúság ügye, amely az egyházüggyel együtt szintén a felnőttoktatás egyik fontos tényezője, a Szalay utcából nagyon sokfelé került. Ez még önmagában nem lenne baj, a baj az, hogy nincs olyan összefogó, olyan rendszeres fórum, alkalom, amely az egységes államigazgatási, fejlesztési célok ügyében összehozná a szervezőket. Ez a hamburgi találkozó számunkra elsősorban ehhez jelenthet egy alkalmat.

Azt találtam mondani, hogy a deklaráció és az anyagok – az én megítélésem szerint – nekünk, a mi nemzeti problémáinkhoz kevesebb konkrét kulcsot ígérnek. Az elmondottakon túlmenően azért is, mert az UNESCO elsősorban – az elmúlt évtizedekben – az észak-déli világ kettészakításának az áthidalásán fáradozik. Tehát a mondatok nagyrészt elősejlik a gazdag, fejlett észak felelősége és tennivalói az elmaradott, és így állandó globális konfliktusforrást jelentő déllel szemben. Ha részleteiben nem is várható az, hogy az ottani viták megvilágosodást és programot jelenthetnek Magyarországra és egyéb kelet-közép-európai nemzetek számára, alkalmat mindenképpen, kényszerítő alkalmat, valamint a közvélemény előtt egy lehetőséget. A magunk megmutatási lehetőségét jelenthetik. Talán lesz akkora visszahangja a világsajtóban Hamburgnak, ami arra az eredményre vezet, hogy a magyar sajtótájékoztatókon is a szám kettőről négyre, hatra vagy esetleg nyolc résztvevőre is föl fog futni idővel. De azt is jelentheti – maga a fölkészülés is már azt jelentette –,

hogy egymás között a megszakadt kapcsolatokat keressük az államigazgatáson belül, és ha ennek a találkozásnak valóban lesz folytatása Hamburg után, valamikor kora ősszel, akkorra megérnek azok a szervezeti feltételek is, amelyek alapján Hamburg által, ez által az összejövetel és egyéb által összekovácsolt szakmai törekvéseknek és akaratoknak valamilyen kormányzati következménye is lecsapódik.

Az egyik irány a most előkészületben lévő közművelődési törvény, amelyben fontos helye van a felnőttoktatásnak. Miért? A statisztikákból látjuk, hogy a széttagolt felnőttképzésnek azért igen-igen nagy hányada a művelődési házakban zajlik. Nem tudtam az általam hozzáférhető statisztikák alapján képet alkotni arról megbízható módon, hogy ezeknek a tanfolyamoknak milyen aránya a közművelődési házak saját szervezése, és melyek azok, amelyeket befogad. Közömbös is ez egy ponton túl. A lényeg az, hogy ez olyan fontos és fennmaradó, szándékaink szerint megerősödő infrastrukturális alapja a felnőttnevelésnek, amely aspektust a közművelődési törvény tervezetében erősíteni kell. Ehhez az Önök segítségét ez alkalommal is kérem.

A közművelődési törvény magát a közművelődés eléggé amorf fogalmát próbálja a 100 évvel ezelőtti és a korábbi évtizedek előtti hagyományokra is építve, és természetesen a jelen helyzet problémáinak az elemzéséből kiindulva újól meg határozni. És a kormánnyal, az országgyűléssel kimondatni, hogy mit kell érteni közművelődésen az ezredvég Magyarországon, és ehhez milyen közpénzt, közvetett adózási és egyéb segítséget kell adni.

Ugyanennek az öndefiníciós folyamatnak kell lejátszódnia a felnőttoktatás területén is, és ebből értelem szerűen kialakul akkor az átfedésnek a minősége és milyensége is.

Záró észrevételem, hogy természetesen ebben az évszázadban elég jelentős szemléletváltás következett be. Egyebek mellett az, hogy míg a 100 évvel ezelőtti időszakra maradéktalanul érvényes az, amit magamévá tettem a felnőttnevelés szóhasználatban, tehát az alsóbb néposztályok felemelése, a nemzet-testbe való beemelése volt és lehetett a cél, ez az évszázad egyre inkább felkínálta az egyén saját döntési lehetőségeit, sőt az egyéniség szinte visszafoghatatlan individualizmusát fejlesztette ki. Ezért nem véletlen a hamburgi tanácskozásnak az eredeti jelmondata: Felnőtt-tanulás – kulcs a 21. századhoz (Adult learning – key to the 21st century). Vagyis bármennyire építünk és tapadunk saját büszkén vállalt előzményeinkhez, minden szempontból a századvégben – tehát napjainkban – kell gyökerezni lépéseinknek. És itt tudományt kell venni arról, hogy új körülmények között, megzavarodott egyének helykeresésében kell segíteni. És ez egy bizonyos szempontból nehezebb feladat, mint amit 100 évvel ezelőtti elődeink végeztek el egész osztályok megemelésével, nem is beszélve a 30-40 évvel ezelőtti elődeink feladatáról, amikor szintén osztályok lecserélését és helyette egész osztályok fölemelését igyekeztek kívülről, neveléssel, oktatással elvégezni.

HAMBURG KAPCSÁN A MAGYAR FELNŐTTOKTATÁS HELYZETÉRŐL*

Amikor Benedek András, Csoma Gyula, Harangi László és Maróti Andor társaságában hozzákezdünk a magyar nemzeti jelentés elkészítéséhez, azonnal szembe találtuk magunkat egy sor problémával. Az első gondunk az volt, hogy mire megkaptuk a kitöltésre váró kérdőívet, már lejárt a hivatalos beadási határidő. Ezért el kellett vernünk azt az elképzelésünket, hogy az egyes kérdéscsoportok mentén majd széleskörű szakmai konzultációkat szervezünk, s ezek során kérünk fel szakértőket a fejezetek megírására. A második problémánk az volt, hogy a kérdőív sem indukálta a nagy csapat szervezését. Hiszen a kérdések döntő többsége ún. zárt kérdés volt, amelynél 1-től 10-ig, vagy 14-ig kellett számmal rangsorolnunk pl., hogy mi volt a legfontosabb, mely csoportok kaptak prioritást, mely tevékenységek a leggyakoribbak stb. A nyitott kérdések között is előfordult olyan, amely a magyar közvélemény számára még nem igazán jelentkezik azonnal problémaként, pl. az UNESCO ajánlásai a nők helyzetének megváltoztatására, amelyet a pekingi konferencián dolgoztak ki. E problémák csúcsa azonban az volt, hogy mennyire érdekli a világot a magyar felnőttoktatás tényleges helyzete az összes problémájával együtt. És itt megoszlanak a vélemények. Maróti Andor pesszimista, Harangi László optimista, Benedek András pedig realiztikus álláspontot képviselt, és e három irányzathoz kellett Csoma Gyulának és nekem egy viszonylag kiegyensúlyozott jelentést készíteni. E munka a Pedagógiai Társaság Felnőttoktatási Szakosztályának – melynek egyik ülésén megvitatták a jelentést – értékelése szerint sikerült. A jelentés lényegében megkísérli összefoglalni mindazokat a változásokat, fejlődési trendeket, amelyek az elmúlt 12 év (1985 óta) magyar felnőttoktatását jellemezték.

A felnőttoktatás egészére jellemző, hogy mind tartalmában, mind célrendszerében és társadalmi irányultságában sokkal pragmatikusabbá vált, mint azelőtt volt. Arányaiban és súlyában az általános oktatás, a személyiségformálás humanisztikus értékei kisebb helyet foglalnak el a felnőttoktatás egészében, mint korábban, és sokkal inkább az egyén, a közösség, az egész társadalom egzisztenciális, lukratív (jövedelmező, hasznot hajtó) érdekeinek van alávetve. Míg korábban az általános műveltséget fejlesztő képzés és ezen belül a tudományos ismeretek terjesztése informális keretek között igen elterjedt volt, ez mára minimálisra zsugorodott. Nemcsak a munkahelyeken szervezett

kulturális programok megszűnése miatt, de azért is, mert ennek a szükségessége a szakmai tanfolyamok kínálata mellett elhalványult. A művelődési házakban megmaradtak a gyakorlati készséget fejlesztő közhasznú tanfolyamok (mint például a szabás-varrás, gépkocsivezetés).

A felnőttoktatás valamennyi területe, beleértve a non-formális aktivitásokat is, közelebb került a munka világához, s mind hatókörét, mind a ráfordításokat tekintve, nagyobb helyet foglal el benne az emberi erőforrás fejlesztése, mint 1985 előtt. A 90-es évektől kezdődően Magyarországon – az iskolarendszerű felnőttoktatást is ideszámítva – évente közel háromszázezer fő vesz részt a különféle típusú munka-erőpiaci képzésben, ami a potenciális munkaerőnek mintegy 6,6 %-a.

Új jelenség a magyar felsőoktatásban a munkanélküliek átképzése, illetve a pályakezdő fiatalok munkaerőpiaci kiképzése. Magyarországon a regisztrált munkanélküliek aránya a keresőképes lakosság 11-12%-át alkotja. Ezért viszonylag rövid időn belül meg kellett ismerni, át kellett venni és alkalmazni kellett a munkanélküliek oktatásának, nevelésének legfejlettebb elméletét és gyakorlatát (úgy mint felzárkóztatás, átképzés, önbizalom erősítés), és ezzel egyidőben ki kellett alakítani a problémakezelés viszonylag leghatékonyabb finanszírozási és igazgatási rendszerét. A probléma súlyát felismerve az állami irányítás és felügyelet is ezen a területen erősödött meg, míg a felnőttoktatás más területein inkább gyengült. A munkaerő-fejlesztéshez kapcsolódó képzés állami felügyelete a Munkaügyi Minisztériumnál alakult ki.

A magyar gazdaság átalakítása piaccgazdasággá, valamint az ezzel kapcsolatos gazdasági-szerkezeti változások már a 80-as években, majd még inkább a rendszerváltást követően, felvetették a szakképzés megújításának gondolatát. 1992-ben készült egy olyan, a felnőttképzést is tartalmazó szakképzési koncepció, amely 1992-95 között a rövid távú kormányzati feladatokat a jogi szabályozás, intézményi átalakítás és az európai integráció szemszögéből rendszerezte. Ez a szakképzés koordinációjáért felelős Munkaügyi Minisztérium által kidolgozott terv realizálódott: 1993-ban elfogadták a Maastrichti- egyezmény szellemében kidolgozott – a felnőttek munkaerőpiaci képzését is szabályozó – önálló szakképzési törvényt, amely a piaccgazdasági átmenet sa-

* Az előadás elhangzott 1997. május 27-én A magyar felnőttoktatás helyzete című országos konferencián.

játosságainak megfelelően szabályozza az állam és a gazdaság feladatait a szakképzésben. 1994-től hatályosult az Országos Képzési Jegyzék, amely az állam által elismert szakképesítéseket tartalmazza, s ezzel a nemzetközi ekvivalencia-elemzések alapját teremti meg. Jelentős jogszabványokat kaptak a szociális partnerek a szakképzés-politika formálásában az Országos Képzési Tanács keretei között. Új kimeneti szabályozás került bevezetésre a szakmai-képesítő vizsgáknál, ami a gazdaság szereplőinek részvételét, a szakképzés piaci igényekhez való illeszkedését célozta. A szakképzés távlati fejlesztési programja – amelyet a kormány 1996 januárjában fogadott el – a stratégiai célok között szól a szakképzettséget szerzők arányának növeléséről. Eszerint saját képességei alapján mindenkinek legyen lehetősége olyan képzést szerezni, amellyel a munkaerőpiaci esélyei megteremtődnek. További kiemelt cél a szakmai tudás nemzetközi versenyképességének megteremtése és megtartása. Ezt a folyamatos tartalmi megújulás, a modernizáció, illetve a gazdaság igényeinek nyomán követésével és előrejelzésével lehet elérni.

Az előbbiekkal összefüggésben új jelenség, hogy a rendszerváltás óta, azaz 1990-től, a magyarországi felnőttoktatásban is megjelent a piacra orientált felnőttoktatási szolgáltatási rendszer, – az állami-, önkormányzati és non-profit ellátófunkciók mellett. A becslések szerint ma Magyarországon mintegy háromezer (!) felnőttoktatással, felnőttszakképzéssel foglalkozó vállalkozás létezik, amelyet a Felnőttképzési Vállalkozások Szövetsége fog össze. Az oktatási vállalkozási szféra jelentősége az, hogy gyorsan, dinamikusan tudnak alkalmazkodni a hirtelen megjelenő igényekhez, szükségletekhez, együtt tudnak működni az állami képzési központokkal. Ugyanakkor a mennyiségi eredményekkel nem minden esetben jár együtt a minőségi növekedés, az oktatás és képzés megkívánt andragógiai színvonala.

Az egyik legjelentősebb változás volt az 1985-ben megrendezett IV. Párizsi Felnőttoktatási Világkonferencia óta a magyar felnőttoktatásban az, hogy 1991 óta, a Világbank hiteltámogatásával, kiépült az országban a regionális munkaerőfejlesztő és -képző központok intézményhálózata. A nyolc nagy volumenű, korszerűen felszerelt, szakképzett személyzettel rendelkező intézmény az egész országra kiterjedően magas színvonalon a munkaerőpiaci képzést, a munkanélküliek át-, és ki-képzését biztosítja. A központok épületen belüli képzési kapacitása 10 ezer fő évente. Tanfolyamtípusaik: az első szakképzettséget adó, új szakmára átképző, a meglévő szaktudást korszerűsítő, azt számítástechnikával és idegen nyelvvél kiegészítő, a munkát kereső fiataloknak pályaaorientáló és az alacsonyabb képzettségűeket felzárkóztató képzés.

Az utóbbi tíz-tizenkét évben nagymértékben megnövekedett a jogérvényes bizonyítványt adó felnőttiskolák ifjú-felnőtt hallgatóinak aránya. Míg ugyanis korábban a különböző korú felnőttcsoportok arányosan voltak képviselve a tanulói összetételében, addig napjainkban a felnőtt-középiskolák tanulójának mintegy 66 %-a 25 éves korú vagy annál fiatalabb tanuló. Ez arra enged következtetni, hogy az iskolarendszerű felnőttoktatás funkciója az utóbbi évtizedben anynyiban változott meg Magyarországon, hogy nem csak a "második lehetőség" képzési formája, hanem sokkal inkább valamiféle megszakítatlan „alternatív” képzés, azaz a „rendeskorúak” iskoláinak szellemével, oktatási módszereivel elégedetlen tanulók, alig később szívesebben folytatják tanulmányaikat a fiatal-felnőttek életkori sajátosságaihoz jobban alkalmazkodó felnőttek középiskoláiban. Mindez megfontolandóvá teszi egy külön erre a célra létrehozott „fiatal-felnőttek iskolája” iskolatípus létrehozását, ahogy lényegében a módszereket tekintve ez már a gyakorlatban létezik. Ezekben az iskolákban – az eltérő oktatási módszerek és az eltérő időbeosztás ellenére – a „rendeskorúak” iskoláinak követelményeire igazodva biztosítani kell a kiadott bizonyítványok egyenértékűségét. Csak így őrizhető meg ezen iskolák piaci értéke, hiszen az iskolafenntartó helyi önkormányzatok a fenntartási költségek növekedése miatt ezen feladatokat igyekeznek kiszorítani a piaci szektorba vagy átadni a regionális önkormányzatoknak. Éppen ezért az iskolák létérdeke, hogy oktatási színvonaluk és azok tartalma, továbbá a kiadott diplomáik megőrizzék, sőt növeljék piaci értéküket, az életben való használhatóságukat. Ugyanakkor a felnőttek iskolái jelentős megújulási folyamat kezdetén állnak, hiszen az általuk közvetített műveltségtartalmakat hozzá kell igazítaniuk az időközben elfogadott Nemzeti Alaptanterv műveltségi struktúrájához.

Úgy szólván teljesen megszűnt a munkahelyi felnőttoktatás és képzés az üzemekben, gyárakban, vállalatoknál és a munkahely majdnem kizárólagosan termelőhellyé vált. Ez olyannyira jellemző, hogy az üzemek, gyárak, vállalatok a tanoncképzés céljait szolgáló tanműhelyeket is kénytelenek voltak felszámolni, takarékosági okok miatt. A „szocialista” rendszerben a kisebb létszámmal dolgozó munkahelyeket kivéve szinte minden vállalatnál volt oktatási osztály vagy csoport, amely rendszeresen szervezett tanfolyamokat. A 70-es évek elejétől kormányrendelet kötelezte az állami vállalatokat dolgozóik rendszeres továbbképzésére. A növekvő szükséglet nyomán valamennyi minisztérium létrehozta továbbképző központját, ahol magasabb szintű tanfolyamokat szerveztek, elsősorban a gazdasági vezetők számára.

A 90-es években a vállalati tanfolyamok száma lecsökkent (már inkább csak a nagyobb vállalatok tud-

tak fenntartani oktatási osztályt vagy csoportot, a munkahelyek többségében e feladatkört összevonták a személyzeti és munkaügyi feladatokkal). A továbbképzés is mindinkább a dolgozók magánügye lett. Ez azonban egyáltalán nem jelentette a szaktanfolyamok számának csökkenését, sőt ez a terület lett a felnőttoktatás leginkább preferált része, ágazata. A privatizálás következtében ugyanis megkezdődött a vállalkozók képzése és erősen kiszélesedett a gazdasági vezetőké, menedzsereké is. E célra új intézmények jöttek létre, és ezek amerikai vagy nyugat-európai tananyagok felhasználásával kezdték meg munkájukat.

Megszűntek a munkahelyeken az általános műveltséget nyújtó szakszervezeti képzési programok is (pl. munkásakadémiák, előadássorozatok). A munkásszallodák felszámolásával megszűnt az ott folyó kulturális, felnőttoktatási ellátás is.

Számos egyetemen főiskolán és a középfokú iskolarendszerű felnőttoktatásban, képzésben korlátozott volumenű távoktatási rendszer vette kezdetét a felnőttoktatás hatókörének bővítése, a felnőtt tanulók élet- és munkaviszonyaihoz jobban alkalmazkodó oktatás biztosítása céljából. Az elmúlt néhány év tapasztalatai rendkívül biztatóak, különösen az agrármérnök, az üzletemberképzés, valamint a komputertanulmányok és a nyelvoktatás területén, ahol az oktatás elsődlegesen oktatócsomagokra és konzultációs központokra épül. A 90-es években megalakult az első önálló távoktatási főiskola (Gábor Dénes Informatikai és Számítástechnikai Főiskola). A sokirányú kezdeményezés szakmai felügyeletét és a regionális központok koordinálását a Nemzeti Távoktatási Tanács látja el.

A demokratikus társadalmi rend megerősítése és az Európai Unióhoz való csatlakozás követelményeként napjaink magyar felnőttoktatásának egy új trendje az állampolgárok mentalitásának megváltoztatására irányuló felnőttoktatási aktivitások megjelenése, előretérése. Ezt a feladatot elsősorban az 1991-ben alapított Századvég politikai iskola látja el, mint non-profit szervezet. Célja, hogy nyitott egyetemi programok és posztgraduális keretek között politikai szakembereket képezzen politikai pártok, érdekképviseleti és kisebbségi szervezetek, civilmozgalmak és önkormányzatok számára.

Jelentős új fejleménye volt a magyar felnőttoktatás elmúlt tíz évének a két világháború között gazdag hagyományokkal rendelkező, majd a szocialista rendszer által megszüntetett népfőiskolai mozgalom újjáéledése az 1980-as évektől kezdődően. Célja az új, a piacgazdaságra épülő, demokratikus magyar társadalom kialakítása és megerősítése az Európai Unióhoz való csatlakozás jegyében (úgy mint állampolgári nevelés, munkaerő-fejlesztés, farmerképzés, nyelvoktatás, kör-

nyezetvédelmi nevelés, önkormányzati tisztviselők képzése stb.). A magyar népfőiskolai mozgalom az államtól, pártoktól független állampolgári aktivitások felnőttoktatási rendszere, amelynek egyesületei, alapítványai esti, egész napos, hétvégi és hosszabb-rövidebb ideig tartó bentlakásos tanfolyamokat szerveznek, amellyel, hogy már három, saját épülettel rendelkező népfőiskolai intézmény is létezik. Szellemiségükben – az ország demokratikus átalakulásának megfelelően – a konzervatív és a progresszív tendenciák is megtalálhatóak. A mozgalmat az 1988-ban alakult Magyar Népfőiskolai Társaság fogja össze. Hálózatához tíz regionális központ és több mint 130 tagszervezet tartozik; esti, hétvégi és bentlakásos tanfolyamain több mint tízezren vesznek részt. Szaklapja jelenik meg negyedévenként.

A korábbi meglehetősen monolitikus – bár a nyolcvanas évek elejétől kezdődően egyre inkább oldódó – állami, önkormányzati felnőttoktatási ellátórendszerrel eltérően, a nyolcvanas évek közepétől a magyarországi felnőttoktatás, közművelődés is többszektörűvé vált. Különösen felerősödött ez a tendencia 1989-90 óta, amikor megjelent a Parlament által elfogadott Egyesülési Törvény, amely a törvény erejével deklarálta és garantálta a non-profit szervezetek alapítását és létét a felnőtt- és folyamatos oktatásban is. Jelenleg Magyarországon mintegy harmincezer (!) egyesület, társaság, alapítvány és egyéb más öntevékeny szervezet működik, amely már e kezdeti időszakban is nagymértékben gazdagítja a felnőttoktatási, kulturális szolgáltatásokat, és igyekszik pótolni az állami és a helyi önkormányzati intézmények hiányosságait. Ugyanakkor a non-profit szektor szerepét a felnőttoktatásban is nehezíti, hogy még nem fejlődött ki egy olyan tőkeerős polgári réteg az országban, amely a civil szervezeteket hatékonyan tudná működtetni. Mind nagyobb szerepet töltenek be a felnőttoktatásban, elsősorban annak non-formális szektorában az úgynevezett történelmi egyházak – különösen a római katolikus, református és evangélikus egyházak –, valamint azok kulturális és közművelődési egyesületei.

Az 1985. évi Felnőttoktatási Világkonferencia óta megváltozott a magyarországi felnőtt- és folyamatos oktatás törvénykezési környezete is. Elkészült a Közművelődési Törvény kodifikáció előtti végső szövegtervezete, mely a non-formális felnőttoktatásban részt vevők jogait, intézményrendszerét és finanszírozását fogja szabályozni. A tervezetet a Parlament Kulturális Bizottságának vitája után – minden bizonnyal – az Országgyűlés őszi ciklusa fogja jóváhagyni. A kodifikáció az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával, valamint a Gazdasági, Szociális, Kulturális Nemzetközi Egységokmány normáival összhangban történik és kompatibilis kíván lenni az Európai Unió erre vonatkozó jogforrásaival.

De facto a kulturális-szociális szférában Magyarországon a felnőttoktatás és a szocio-kulturális nevelés minden területét átfogó koherens felnőttoktatási törvény ugyan még nincs, de számos olyan szaktörvényt hagyott jóvá az Országgyűlés 1990 óta, amelyeknek egyes paragrafusai a felnőttoktatásra is vonatkoznak (pl. az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról, az 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről). Várhatóan talán 1997-ben elfogadásra kerül a Közhasznú Magánszervezetekről Szóló (non-profit) Törvény, amely kedvezően befolyásolhatja majd a felnőttoktatás, közművelődés anyagi feltételrendszerét.

E leírászerű felsorolásból is látszik, hogy nagyon sok minden történt pozitív és negatív értelemben egyaránt. A jelentés nem kért tőlünk elemzéseket, minősítő megjegyzéseket, azonban úgy vélem, hogy e konferencián meg kell kísérelnünk néhány elemző észrevételt is tenni.

Talán az előzőekből már kitűnt, hogy a magyar felnőttoktatás fejlődésének képe meglehetősen félszalagra sikeredett. Ez azonban nem róható fel a szerzők hibájául, hiszen ők csak a valóságot próbálták meg leírni. Az elmúlt időszak története a szakképzés, az átképzés, a szakképző magánvállalkozás, a piacosodás sikertörténete. S ez így is van rendjén, hiszen a magyar gazdaság szerkezetváltásával párhuzamosan meg kell történnie a szakmasztruktúra átalakulásának is. (A szakképzés ilyen mértékű dominanciája a 70-es évek nyugat-németországi felnőttoktatását jellemezte.) Anélkül, hogy ünneprontó akarnék lenni, csupán jelezni szeretnék néhány problémát, amely talán a továbbiakban mélyen elemzésre szorul.

Úgy vélem, hogy az ezredforduló előtt a magyar felnőttoktatásnak két nagy kihívással kell szembenéznie. Az egyik a foglalkoztatási, szociális gondok mentén szerveződő, míg a másik a helyi, a regionális, a nemzeti és a globális társadalmi problémák mentén szerveződő kihívás. Az eddigi eltelő időszak azt mutatja, hogy a piacosodás kibontakoztatásával az első problémahalmaz egy részét sikerült megoldanunk. Hiszen ez a piac sok vonatkozásában még mindig a „kvázi piac” jegeit hordozza, mert a potenciális szereplői között még mindig adminisztratív korlátok húzódnak, mert döntő többségükben még mindig egy központ köré rendeződnek, mert nem tudják kiszorítani a pályáról a kontárokot, de leginkább azért, mert nem alakultak ki azok a mechanizmusok, amelyekkel a képzésre, átképzésre leginkább rászorulókat elérhetnék. Tehát fennáll annak a veszélye, hogy az eddig oly dinamikus fejlődés megakad, mert a bevonandók körének szélesítésénél folyamatosan beleütköznek az általános műveltség hiányába.

Az Európai integráció, a magyar társadalom modernizációja, de a gazdaság növekedési pályára állítása is

egyre inkább megkívánja, hogy széleskörű általános műveltséggel, kommunikációképes tudással rendelkező, jó szakemberek alkossák a társadalmat. Ehhez azonban a felnőttoktatás valamennyi szereplőjének ki kell lépnie az eddig épített szekértáborokból és meg kell keresnie az együttműködés lehetőségeit. Közös érdekük lehet a piac bővítése során növekvő költségek megosztása, az extenzív növekedés fenntartása.

Természetesen ehhez át kell alakulnia az iskola-rendszerű felnőttoktatás és a közművelődés intézmény-rendszerének is. Meg kell keresniük a leghatékonyabb, rugalmas oktatási, képzési formákat és tartalmakat, és rendelkezniük kell azokkal a jogszabványokkal, amelyek révén bekapcsolódhatnak az együttműködésbe.

Jól segíthetné e folyamat koordinálását egy olyan felnőttoktatási intézet felállítása, amely az eddig elért eredmények dokumentálásával, feldolgozásával, kutatások indításával, információs szolgáltatással tájékoztatná, orientálná a felnőttoktatás szereplőit. E lépés megtételét szükségessé teszi az a tény is, hogy nem létezik a felnőttoktatás-képzés egészére kiterjedő adatszolgáltatási rendszer, és ezért az egyre színesebbé és bonyolultabbá váló felnőttoktatásról egyre kevésbé nyerhetünk teljes képet.

A felnőttoktatás szakképzésen kívüli jogi környezete nem inspirálja sem a tanulókat, sem az intézményeket arra, hogy megfeleljenek az új kihívásoknak. Rendezerlen a tanulás formális és informális módjainak menősegbiztosítása, a végzettségek egyenértékűségének elismerése, az időszervezetek átalakításának támogatása és a finanszírozás rendszere. Éppen ezért úgy vélem, hogy már középtávon szükség lesz egy Humán Erőforrás Fejlesztési vagy Felnőttoktatási Törvény megalkotására, amely végre rendezett kereteket teremt a magyar felnőttoktatás számára, és amely így – reményeink szerint – teljesítheti a Hamburgban rendezendő V. Felnőttoktatási Világkonferencia jelmondatát, amely így szól: „A felnőttkori tanulás kulcs a XXI. századhoz.”

EGY KÖZÉP-KELET EURÓPAI JAVASLAT

az UNESCO V. Nemzetközi Közművelődési-Felnőttoktatási Konferenciájára
1997. július 14-18. Hamburg

A közép-kelet európai régi sajátos gondjainak súlyosságát és ezen országok és társadalmak problémáinak hasonlóságát felismerve

a Magyar Népfőiskolai Társaság, Budapest,
a Lett Közművelődési Egyesület, Riga és
a Lengyel Népművelők Egyesülete, Varsó

elhatározták, hogy kelet-közép-európai partner szervezetekhez fordulnak nézeteik egyeztetése és közös kifejezésre juttatása érdekében az UNESCO V. Nemzetközi Közművelődési Felnőttoktatási Konferenciáján 1997. július 14-18-án Hamburgban.

1. 1985-ben a legutolsó IV. párizsi nemzetközi közművelődési konferencia után néhány évvel az utóbbi történelmi korszak egyik legnagyobb változása kezdődött meg a 80-as évek végén a közép-kelet európai térségben a Szovjetunió megszűnésével és a kommunista rendszerek összeomlásával. Téves az a nyugati interpretáció, amely szerint a „szocializmusnak” nevezett rendszer kudarca a jelenlegi „kapitalizmus” igazolása lenne. A változások kezdete óta, népek százmillióinak általános illúzióvesztése Közép-Kelet Európában azt a nézetet erősíti meg, hogy a világ országainak új paradigmát kell keresnie az emberséges társadalom kialakításában és továbbfejlesztésében.

2. Az átalakulás elmúlt időszakában sem az új demokráciák kormányai, sem a volt szocialista országok átalakulását segítő kormányok és szervezetek nem aknázták ki azt a potenciált, ami a közművelődésben, a felnőttképzésben, az emberi erőforrás fejlesztésében benne rejlik. Meggyőződésünk szerint ez lenne az egyik legolcsóbb és leghatékonyabb beruházás, amely ezeknek az országoknak a demokratikus átalakítását, nemzetközi felzárkóztatását, sajátosságaik alapján történő továbbfejlesztésüket elősegítené.

3. A volt kommunista országokban a tudomány és a kultúra terén az elmúlt 50 évben születtek kimagasló teljesítmények, de az egész népesség művelődésében magas szinten nem alakulhattak ki azok a képességek, amelyekre a szociális piacgazdaságban és a fejlett demokráciában szükség van. E tekintetben nem az alacsony színvonalú műszaki–technikai ismereteket, piacszervezési készségeket, az ipari–mezőgazdasági–szolgáltatói termelési és szolgáltatási tevékenységgel összefüggő ismeretek és készségek hiányát tartjuk a legfőbb gondnak, hanem az elmúlt időszak társadalmi struktúrájából eredően a társadalom tagjainak és széles csoportjainak önbizalom hiányát és felelősségérzet hiányát, az együttműködés és szolidaritás hiányát.

4. Ezen összetett hiányosságok rendszere az egyik legfontosabb tényező abban, hogy e társadalmak nem képesek kiaknázni a társadalmi szabadság és demokrácia kereteit, a piacgazdaság és a modern társadalom előnyeit és adottságait. Ezzel szemben különböző országokban, különbözően elmélyült válságként kialakult:

- a széleskörű társadalmi elszegényedés
- a társadalmi apátia, felelősségérzet feltűnő hiánya
- az önmagukról való gondoskodás képességének

hiánya

- a társadalmi önszerveződés és érdekartikuláció hiánya
- az általános műveltség azon alapjainak hiánya,

amelyek a szakmai ismeretek és készségek

továbbfejlesztését, a személyes fejlődés és tanulás saját képességét lehetővé tennék

- a korszerű piacgazdaságban szükséges munkavállalói és munkaadói ismeretek és készségek, képességek hiánya.

5. Az utóbbi évszázadban bebizonyosodott, hogy az állam inkább képes megváltoztatni a közművelődés helyzetét, mint amennyire a közművelődés-felnőttoktatás képes az államot megváltoztatni. A volt kommunista országokban a demokrácia formális keretei ellenére változó mértékben és módon, de lényegében a régi struktúrák élnek tovább. Az állam és a helyi hatóságok onnan vonulnak ki a felelősség alól, ahol maradniuk kellene, s ott maradnak bent – pl. a bürokratikus akadályozás eszközeivel – ahonnan távozniuk kellene. Az átalakuló társadalmak kormányainak nincs a saját helyzetükre alapozott, átfogó szociális politikája, s abban átfogó közművelődési-felnőttoktatási politikája. Az államok nemzetközi közösségeinek, benne elsősorban az EU-nak és az európai civil társadalomnak az európai integrációs folyamatban határozottabban feltételeket kell szabnia szociális és művelődési jogok érvényesülésére, és az abban követett kormányzati közművelődési–felnőttoktatási politikára vonatkozóan.

6. A közművelődés-felnőttoktatás a kormányzati politika tárgya, de a civil társadalomban gyökeredzik. A tekintélyelvű társadalom vezető elitjei, hatóságai sosem értették meg és ma sem értik meg ezen európai társadalmi jelenség lényegét. Őket meg kell erre tanítani. Az Alkotmánnyal, az egyesülési joggal és a nemzetközi emberjogi egységokmányokba foglalt jogokkal és ajánlásokkal összhangban az állam és a hatóságok közművelődési–felnőttoktatási kötelezettségeit oly módon kell szabályozni, hogy tegye egyenrangúvá az egyének és közös-

ségeik, valamint az állami és önkormányzati szervek, intézmények kezdeményezéseit, intézmény-fenntartási és működtetési jogait, támogatási garanciáit. Ennek kell alárendelni a részletszabályozást, a finanszírozás rendszerét, az alapvetően szükséges intézményreformokat, az önkormányzatok cselekvési szabadságát, a közművelődési megállapodások rendszerét, az állami irányítási centralizáció elkerülését, a szervezeti monopóliumok kialakulásának megszüntetését, a szakmai-társadalmi szervezetek demokratikus és nyilvános önszerveződésével megvalósuló társadalmi irányítás és ellenőrzés érvényesülését.

7. A közép-kelet európai közművelődési-felnőttoktatási szervezetek és intézmények szerint határozott fordulatra van szükség a térséget felzárkóztató európai és nemzetközi támogatási politikában is.

a/ Egy tanulmány szerint pld. az 1990-94 között kapott 8-10 milliárd US \$ támogatás szektorális megoszlását tekintve úgy néz ki, hogy az egész szociális szektor csak 4,4%-ot, s a nemkormányzati szektor azon belül 0,1%-ot képvisel. Nem véletlen tehát, hogy a jelentős átalakítási erőfeszítések és részeredmények ellenére a csak makrogazdasági stabilizációs programok nem teremtették meg a piacgazdasági mechanizmusok alapjait, mert nem a társadalmi feltételrendszer megalapozását és nem adekvát módon célozták meg. Ugyanakkor számos esetben a nemzetközi szervezeteket befolyásoló hazai hivatalnok réteg is olyan drága és nem hatékony megoldásokat erőltetett, amelyre semmi szükség nem lett volna.

b/ az Európai Unió olyan új és nehézkes bürokráciát teremtett, amely sokszor átláthatatlanná teszi,

– a társult, vagy társulásra készülő országok szervezeteinek bekapcsolódási lehetőségeit egy-egy programba

– az információ nem hozzáférhető és így a források sem hozzáférhetők. Ma már közszájon forgó nézet, hogy nem felkészültséget és szakmai színvonalat kell biztosítani, hanem lobbyt, s nem azért kell kifejleszteni egy tevékenységet, mert alapvetően szükséges, hanem mert van rá pénz

– a programokban gyakran a nyugati kulturális kolonizáció legkülönbözőbb, szelíd és nem szelíd formái érvényesülnek, sok esetben olyan nyers formában, hogy a projektre rendelkezésre bocsátott források a nyugati hivatalok, intézmények, csoportok önfinanszírozását szolgálják. E tekintetben sokkal jobban kellene és lehetne építeni arra, hogy a feladatok egy részét a térség országai egymás számára el tudják látni, nemzetközi segítséggel, mivel jobban ismerik egymás feltételeit, s a közöttük lévő különbségek és hasonlóságok jobban kiaknázhatók.

– az EU és más nemzetközi szervezetek nem gondoskodnak kellőképpen arról, hogy az EU és más pályá-

zatokkal kapcsolatos országon belüli tájékoztatási kötelezettségek és azok elbírálási mechanizmusai hozzáférhetőség, nyíltság, és demokratizmus tekintetében eltérjenek az elmúlt évtizedek kommunista időszak alatt megszokott gyakorlatától.

8. Tovább kell fejleszteni az Európai Közművelődési Társaság (EAEA) tevékenységét is. Jelenlegi nevét joggal csak akkor használhatja, ha valóban páneurópai gondolkodás és gyakorlat valósul meg az EAEA tevékenységében, melyben nem formálisan kezelik a kelet-közép-európai országok bekapcsolását. Az EAEA érvényesítse határozottabban az európai felnőttoktatási szakmai érdekeket, a különböző európai és nemzetközi intézményekben, mint az EU, Európai Tanács, Európa Parlament, UNESCO, OECD, Világbank. Emellett dolgozza ki mielőbb a több nyugati tagszervezet által is javasolt kelet-közép-európai együttműködés konkrét programját, beleértve azt is, hogy fokozatosan de egyre intenzívebben és egyenrangúan, hogyan vehetnek részt a keletiek is az EU szintű programokban. Meggyőződésünk szerint ez hosszú távon a Nyugatnak ugyanolyan fontos érdeke. A kelet-európai társadalmak feltételrendszerének minimális nyugatihoz közelítése bizonyítani fogja, hogy a közös Európa szempontjából keleten létező szellemi, művelődési és hagyomány potenciál nélkül a Nyugat sem élhet tovább.

9. A kezdeményezők javaslatai:

– a jelen javaslatot a kelet-közép-európai országok közművelődési szervezetei és intézményei vitassák meg és tegyenek kiegészítéseket, módosításokat.

– az 1997. július 14-18-án sorra kerülő V. UNESCO V. Nemzetközi Közművelődési Konferenciáján ezt nyilvánosságra hozzák, és a konferencia szervezőinek figyelmébe ajánlják, hasznosításra

– a kezdeményezők kérik az EU tagállamok közművelődési-felnőttképzési szervezeteinek véleményét és hozzájárulását és segítségét is, valamint bárki véleményét, akit érdekelnek a memorandumban felvetett kérdések

– a konferencia szervezőin kívül a dokumentumot az aláírók hivatalosan is eljuttatják a legkülönbözőbb nemzetközi szervezeteknek, mint az UNESCO, az ENSZ más szervezetei, az EU, az Európa Tanács, az Európa Parlament, az OECD, a Világbank és más intézmények.

– a kezdeményezők és aláírók kötelezettséget vállalnak, hogy rendszeresen működő hálózatot szerveznek, amelynek keretében a felvetett javaslatokból következő feladatokat részletesen kimunkálják, s rendszeresen vizsátatérnek annak megvizsgálására, hogy történt-e előrelépés a felvetett problémák megoldásában.

Budapest, Varsó, Riga, 1996 november

kezdeményezők:

a Magyar Népfőiskolai Társaság, Budapest,
a Lett Közművelődési Egyesület, Riga,
a Lengyel Népművelők Egyesülete, Varsó

ARCKÉPEK

Szirmainé dr. Kövessi Erzsébet

A Budapesti Művelődési Központ fennállásának 15. évfordulója alkalmából Slézia Gabriella és Fenyves Kornél kollegáimmal megpróbáltuk a törzstagok, a „régimotorosok” visszaemlékezéseink mozaikjaiból összeállítani az intézmény történetét. Kövessi Erzsébet szinte az elsők között jutott eszünkbe. Az alábbi interjút 1994-ben készítettem vele, és külön örültem, hogy 25 éves ismeretségünk során egyszer módom volt egész pályájáról, hivatásáról kifaggatni. Nem hittem volna, hogy utoljára. (H.G.)

Szirmainé dr. Kövessi Erzsébet az elmúlt évtizedek közelművelődésének jelentős személyisége, a BMK-nak megalakulása óta munkatársa. Az alábbiakban elmondott élet- és pályatörténetében az egész szakma három évtizedes történetét, és egy dinamikus, elhivatott népművelő-egyeniség kitaró küzdelme, fáradságot nem ismerő munkája tükröződik.

– Debreceni születésű vagyok, ott érettségiztem a református gimnáziumban, majd a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végeztem magyar-francia-népművelés szakon, 1961-ben. Ez volt az első népművelő-évfjárt. Eredetileg színházzal szerettem volna foglalkozni, a szakdolgozatomat színházi esztétikából írtam. Dolgoztam is négy évet dramaturgként a szolnoki és a békéscsabai színházban, de rá kellett döbbernem, hogy az akkori színházaknak nem volt igazán szükségük irodalmi szakértőre. Pályát módosítottam, felköltöztem Budapestre, és 1966-ban a csepeli Radnóti Művelődési Ház igazgatója lettem. Tartalmas és értelmes munkám volt ott, például elsőként kezdeményeztem az egyedülálló klubját, ami óriási sikerrel robbant be az akkori közművelődési életbe. Azután a Budakeszi útra költöztem, nagyon megszűnt volt Csepel, 1969-ben átmentem a Fővárosi Művelődési Házba. A Drucker Tibor vezette FMH akkor pár éves, de már igen jó hírű intézmény volt. A színházi mozgalom és a bábozás tartozott hozzám, meg azok a bizonyos családi és társadalmi ünnepek. Ez utóbbi nem volt rossz dolog, próbáltam az emberi, lélektani oldalát figyelembe venni, megkerestem az ünnepek jelképrendszerét. Már akkor is azt gondoltam, hogy a szertartások - bármilyen rendszerben - régi, sőt ősi hagyományok továbbélését jelentik. Erről meg is jelent egy könyvem, igazából ekkor dolgoztam bele magam az egyetemen tanult néprajztudományba. Közben szerkesztettem a *Budapesti Népművelő* című folyóiratot, ami egész eddigi pályám legkedvesebb munkája volt. 1987-ig tartott, a végén már egyszer magam írtam, szerkesztettem, korrektúráztam, gépeltem, terjesztettem. Szomorúan bár, de megértettem, hogy az idők változásával a szakma is átalakult, s talán nincs szükség ilyen orgánusra. Visszatérve az 1970-es évekre: családom egy időre lefoglalt, gyerekeim születtek. 1976-ban tértem vissza az FMH-ba szülői szabadságról, s akkor a népművelő továbbképzés munkaterületét kaptam meg. Érdekes feladat volt, átszerveztük a nagylétszámú, sablonos előadásokat tartalmasabb szakmai továbbképzéssé.

Azután elkövetkezett a nagy forduló, ami nemcsak az én személyes életemet, pályámat, de a szakma fővárosi szerkezetét is megváltoztatta. Létrejött a BMK, amely módszertani központ helyett szakfelügyeleti centrum lett. Vitakoztunk akkor sokat erről, szerintem igen jó minőségű, igényes, feltáró volt a módszertani munka, és a szó szerinti szakfelügyelet alig volt kivitelezhető. Nem lehetett egyszerűen iskolai mintára végezni. Ma már talán ijesztő a „felügyelet” szó maga is, pedig lényegében azt jelentette, hogy elmondtuk a véleményünket a kollegáknak, akik ezt nemcsak meghallgatták, de igényelték is. Ez a kölcsönösség a jó szakmai kapcsolat alapja lett hosszú időre. Annak a szakfelügyeletnek, amit mi végeztünk, nem az volt a feladata, hogy ellenőrizzen az állam nevében, hanem hogy az intézmény és fenntartója közötti kapcsolatot megvizsgálja, s ha probléma adódott, közvetítsen, segítsen. Mi többnyire az intézmény mellé álltunk, képviseltük, hogy a munkát végzőnek van elsőbbség a megítéléskor, hisz ő alapoz és épít. Ehhez fontos persze, hogy mielőtt van előkészítve a talaj. A mi szakfelügyeletünk azzal a szándékkal ment a területre, hogy a nyújtott kulturális szolgáltatás igénybevevőit is figyelembe vegye, és így mérje a munka hatékonyságát. Utólag is azt gondolom, hogy a maga idejében hasznos volt ez a munka. Egy asztalhoz tudtuk ültetni az illetékes tanácsai és szakszervezeti vezetőket, a népművelőket és a pedagógusokat. Ne feledkezzünk meg az akkori struktúrában, kulturális irányításban kulcsszerepet játszó „főelvtársokról” sem, fontos volt a párttitkárokat, KISZ-funkcionáriusokat is odaültetni ahhoz a közös asztalhoz. A hatalom képviselői többnyire akkor és úgy ismerték meg saját területük-kerületük kulturális életét. Ebben a szerkezetben én a gyermek-közművelődés felelőse voltam. Jó és fontos szakasz volt ez a pályámon, hiszen egyszerre tudtam közművelődési és pedagógiai elhivatottságomat képviselni. Ez adott lehetőséget arra, hogy belelássak az iskolák gyakorlati munkájába, feltárjam a napközi otthonok és táborok ki nem használt kulturális lehetőségeit. Ekkor kezdtem el pedagógiai területen meghirdetett pályázatokat írni. Az esetek többségében azért, mert rossz volt a lelkiismeretem a napköziben túllétségre ítélt, tengő-lengő, „legettetett” táborozó gyerekek miatt.

Most már tudom, hogy egyenesen vezetett ez az út az iskolához, a számomra csupa nagybetűs ISKOLÁHOZ, amellyel most is foglalkozom. Azt remélem, hogy ebben a munkában talán sikerül összegeznem mindazt, amit pályafutásom során magamba gyűjtöttem: a színházi világ, az oktatás és a közművelődés tapasztalatait. Sőt, nem szégyellem, hogy a szakfelügyeleti munka volt az, ami a legfőbb indítékot adta az iskola létrehozásához. Óraadóként tanítottam többféle iskolatípusban, népművelőként hiányzott is a tanítás. Így jutottam arra az elhatározásra, hogy indítok egy művészeti nevelési kísérletet. Ehhez jó terep volt a klubmozgalom, így a különböző típusú és korosztályt képviselő iskolák is bekerülhettek a kísérleti mintába. Több mint öt éven át közel 700 résztvevővel dolgoztam, majd a tapasztalatokat doktori disszertá-

ciómban foglaltam össze. Amolyan interdiszciplináris doktórátus lett belőle: az esztétika, a felnőtt nevelés - pedagógia és a szociológia határán. Legszívesebben úgy fogalmaznám a témáját, hogy „játékból” doktoráltam. Valamikor a 60-as évek elején kezdtem játék-kutatással foglalkozni, és ez az iskola – amely szakiskolaként működik és esélyjavító képzést ad – ebből a kutatásból nőtt ki. Azért tartom fontosnak ezt hangsúlyozni, mert a játék demokratikus emberszemlélete, sajátos filozófiája nélkül soha nem tudtam volna ezeket a gyerekeket úgy megszólítani, ahogy talán sikerült. Hogy ne a számukra rossz emlékek, rigorózus iskolától tartsanak, hanem vegyék észre, érezzék meg rögtön, hogy az általam kínált oktatási forma valami más.

Miért is van szükség arra, hogy egy „iskolátlanított iskolát” kínáljunk? Amikor indultunk, még nem volt nagy választék iskolákból, alternatív tanulási lehetőségekből. Viszont volt nagyszámú olyan gyerek, aki nem fért bele egyik iskolatípusba sem. Természetesen az ügytelenebbek, a kevésbé törtető, a rosszabb helyzetűek estek ki. Viszont ők is tankötelesek voltak, gyerekek voltak, akikkel törődni kellett, hogy ne az utcára kerüljenek, és a veszélyeztetettek, szerencsétlen sorsúak számát gyarapítsák. Rossz volt nézni, amikor – a gyerek valódi képességeitől függetlenül – egyszerűen az általános iskolai bizonyítványa alapján feleslegessé vált a tanuló mindenütt. Ráadásul ezt a feleslegességet megalázó módon, mintegy társadalmi büntetésként közölték a gyerekekkel és a szülőkkel. Nagy kihívás volt számomra egy olyan iskola létesítése, amely a közművelődés eszköztársadalmát is sorompóba állítva képes az oktatás gondjainak – sokszor bűneinek – korrigálására.

Ezek a gyerekek alig kettes bizonyítvánnyal, az „iskolára”-stigmával érkeztek, elvadultan és antiszociálisan. Az emberi kapcsolatokban is csalódott fiataloknak vissza kellett adni a másokkal való szóbaállás igényét, megértetni velük a tanulás értelmét.

Ez nem volt könnyű, nem lehetett 8 nap, vagy 8 hét után eredményt felmutatni, de 8 hónap után már igen. Az első évül után sok minden megváltozott az életükben, meg tudtak maradni az iskolában.

Hogyan történt mindez? Nagyon sokat jelentett az első perctől kezdve, hogy az általános iskola döntően elméleti képzés helyett saját műhelyeinkben szakképzésre, szakma tanulására kaptak lehetőséget. Meghozta olyan szakmákban, amelyek emberi léptékűek voltak, és így az alkotás élményét is kínálták. Nem érthetetlen részfeladatokat végeztek, hanem egy tárgyat egészében készítették el, például egy tarsolyt a bőrművesek. Mivel e tárgyak a népművészeti hagyományokhoz kapcsolódtak, elsajátíthaták a népi kultúra ismeretét és saját elképzeléseiket is belevihették a munkába. Talán nem túlzok, ha azt mondom, hogy a kézműves szakmák oktatásánál sikerült a magyar szakképzés legjobb tradícióit visszaállítani. Tudom, hogy a legtöbb szakoktatási intézmény most gondokkal küzd, válságban van. Mi talán megtaláltuk a kiutat. Nagyon fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy erre a BMK által volt lehetőségünk. Szerencsére a ház szakköreire alapozva fel tudtuk venni a népi kismesterségek, régi kézműves hagyományok fonalát. Örülök annak, hogy más művelődési házak is követték példánkat, több kollega tovább is fejleszti a módszert. A BMK-nak nagy érdeme van abban, hogy ezt a munkát elindíthattuk. Speciális szakiskolánk helyzete – a közismert anyagi és helyiség-gondok miatt – ugyan most nem rózsás, de nem adom fel a reményt. Kitartóan, szívósan igyekszem képviselni az ügyet – ezt ajánlhatom, üzenhetem régi és új népművelő kollegáimnak is.

A portrét készítette: HÁMORY GABRIELLA

Adt' keltam már
 az papk
 Talán más...

91 dec

(H) ARCKÉP

Vadász János 1969-ben kezdte a pályát. Szombathelyen, a Savaria Múzeumban volt gyakornok, a hazai múzeumi népművelők induló csapatába tartozott. A mára már legendás emlékművé vált szombathelyi népművelés-könyvtár szakon tanult, majd beiratkozott az ELTE magyar-könyvtár szakára, utána ugyanott a szociológiát is elvégezte. A közművelődés szinte minden területén dolgozott, az ifjúsági klubtól a könyvtárig és szakszervezeti, önkormányzati művelődési házakig. Pályájának főbb állomásai: Postás-, majd Ferencvárosi Vasutas Művelődési Központ. 1989-ben a Közgyűteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének alapító kongresszusán – titkos szavazással – választották meg a szervezet vezetőjének. Ez akkor egy eredményes bérharc után történt. Kezdeményezéseit, szívós fellépését sokan vitatják, ám ez nem rendíti meg. Azt vallja, hogy kötelességét teljesíti, mivel a KKDSZ népes tagságának konkrét megbízataisai alapján cselekszik. Miért is küzd tulajdonképpen a KKDSZ és elnöke?

– A közművelődési, könyvtári, levéltári és múzeumi szakterület társadalmi elismeréséért dolgozom – foglalja össze Vadász János. – Azért, hogy e szakmában a feladatok mennyiségéhez és minőségéhez mért foglalkoztatottság legyen, megfelelő bérrel és jövedelemmel, garanciákkal.

– A kultuszminiszterek személye változik, az viszont állandó, hogy Vadász János mindegyiküket bombázza, fíradhatatlanul bírálja, sőt leváltásukat is sürgeti, ha nem bizonyulnak a szakszervezet megfelelő partnerének. Felmerül két kérdés: az egyik, hogy az állami vezetők mennyire veszik komolyan ezt a harcmodort? A másik, hogy az elég kiszolgáltatott szakmák kérnek-e ebből az intenzív képviseletből?

– Igen, hiszen ezzel bíznak meg minket. Félelmet nem tapasztalok, igaz, egyelőre azt sem, hogy kollégáim tudatára ébredtek volna: Magyarország legnagyobb taglétszámú kulturális szakszervezetét hozták létre. A 19 ezer fős tagságnak súlya van, a több mint 70 %-os támogatottságból - ami szintén a legmagasabb - pedig az következik, hogy megalapozott követeléseinknek van ereje. Hozzáteszem, hogy ezzel az erővel nagyon fegyelmezetten és önmérséklő módon éltünk eddig. Szakszervezetünk aggályos módon ügyelt arra, hogy minden fellépésünk törvényekkel alátámasztott legyen! Sokszor hívjuk össze nem csak az elnökséget, hanem az országos ügyvivői tanácsot és az alapszervezeti titkárok 5-600 fős grémiumát is. Csak és kizárólag az ő felhatalmazásukkal, a demokratikus jogokat és kötelességeket valóban gyakorolva lépünk fel. Erre két közelmúltbeli példa: május végén a készülő kulturális alaptörvényt vitattuk meg a lehető legszélesebb körben és a kialakított véleményt

szavazással legitímálta a testület. Azt pedig sokan láthatták-olvashatták, amikor negyvenezer aláírással hitelesített petícióinkat átadtuk az Országgyűlés elnökének. Ezen az aktuson korántsem csak én vettem részt, a szakmák szervezeteinek képviselőivel együtt valósítottuk meg.

– Hosszú idő óta hallunk a készülő törvényekről, illetve most már csak egy törvényről. Hogy áll ez a munka most és miként vesz részt a KKDSZ a törvényelőkészítésben?

– Az államigazgatási egyeztetéskor és azt követően is minden lényeges tárgyaláson ott voltam a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban. Meghívottként jelen kellett lennem és határozott véleményt is nyilvánítottam, hiszen a KKDSZ a kormánnyal szerződéses viszonyban álló szervezetként különleges jogokat szerzett e törvény megalkotásánál.

– Ez nagyon jól hangzik, de vajon a kormány is ennyire komoly partnernek tekinti a szakszervezetet?

– 1996. mácius 27-én született egy kivételes jelentőségű megállapodás. Ennek lényege, hogy sem a kormány, sem a parlament elé nem lehet anélkül a mi területeinket érintő törvényjavaslatot, intézkedést terjeszteni, hogy előzetesen a KKDSZ-szel ne egyeztettek volna. Ezt a jogot gyakoroltam a mostani törvénykezési folyamatban. Hogy mennyi múlik a részvételünkön, egyáltalán a jelenlétünkön, azt érzékelteti, hogy néhány nagyon fontos passzus a szó szerinti utolsó pillanatban így került be a törvénytervezet szövegébe. Például: a városokban és azon felüli szinten nem lehet összevonni a könyvtárakat más kulturális intézménnyel. Javasoltuk még, hogy a törvény mondja ki azt is: mind a községekben, mind a városokban és megyékben közművelődési intézményeket – és nem csupán ún. színtereket! – kell működtetni. Kezdeményeztünk egy 13 milliárdos többletet is, valamint készítettünk foglalkoztatási tervezetet.

A Magyar Művelődési Intézet név szerinti szerepeltetését is szorgalmaztuk, sőt – a törvénytörvény B változatában – azt javasoltuk, hogy emeljék ki nemzeti intézményként, akárcsak a Magyar Nemzeti Múzeumot, az Országos Széchényi Könyvtárat, vagy az Országos Levéltárat. Időközben a kormány elé az A változat került, amelyben a fent említettek csak részben szerepelnek.)

– Jó dolog az, hogy egyetlen törvényben zsúfolódik össze a négy nagy szakterület szabályozása?

– Nem jó, a kényszerűség szülte ezt a miniszteri döntést. Már 1996-ban meg kellett volna alkotni a közgyűteményi és közművelődési jogszabályokat, de ez – részben politikai, részben költségvetési okokból – nem történt meg. Mi nyolc éve mondjuk, hogy nagyon hiányzanak az alapidokumentumok. Folyamatosan te-

szünk lépéseket a gyorsításért, s megszerveztünk egy jóérltmű lobbyt is, hogy legyen ötven olyan országgyűlési képviselő, aki sürgősséggel kéri a törvény tárgyalását. A kormány most sürgősséggel nyújtotta be a parlamentnek, a KKDSZ ezért a kivételes eljárást, azaz a politikai vita mellőzését kezdeményezte.

– A KKDSZ 1989-es megalakulása lényegében egy eredményes bérharc következménye volt. Lesz-e még ilyen – vagyis mi a helyzet a bér-fronton?

– Kollegáink többsége ma napi megélhetési gondokkal küszködik. A kormány a jövő évre 13 % körüli inflációt prognosztizál, és ehhez várhatóan legfeljebb 15 %-os béremelést ajánl meg. Ez persze nem afféle gáláns gesztus, hiszen a már említett, velünk kötött megállapodásban is kötelezettséget vállalt a reálbér növelésére. Ezzel az ajánlattal szemben a KKDSZ bruttó 30 %-ot követel, amely – az inflációt figyelembe véve – a reálbérekben 15-17 %-os emelkedés lenne. Azért kell ilyen keményen fogalmaznunk és fellépni, mert az elmúlt években a közalkalmazotti bérek – köztük a mienk – legkevesebb 25 %-ot veszítettek vásárlóértékükből. Álláspontunk azonban nem rugalmatlan most sem, értelmes kompromisszumot nem utasítunk vissza.

– Nem irreális ez a követelés? Naponta halljuk pénzügyesek és gazdaságtudatók ijesztgetését, hogy a nagyobb arányú béremeléseknek inflációgerjesztő hatásuk lesz, és végülis senki sem jár jól.

– Ezzel a riogatással mi nem értünk egyet és ragaszkodunk követelésünkhöz.

Engem most jobban foglalkoztat, hogy össze tudunk-e fogni a többi közalkalmazotti szakszervezettel (pedagógus, egészségügyi, felsőoktatási stb.), mert csak így tudunk hatásosan fellépni. A Levegő Munkacsoporttal közösen ismét elkészítettük alternatív költségvetési javaslatunkat, amelyben bebizonyítjuk, hogy a kívánt béremelés nem gerjeszt inflációt. Az eredményes bérharcot az is fontosnak érzem, hogy valamennyi közgyűjteményi és közművelődési szakterület, a KKDSZ minden tagja teljes mellszélességgel álljon ki a bérkövetelés mellett.

– Manapság sokan féltik az állásukat, számtalan okból passzívok. Van remény a teljeskörű, országos összefogásra?

– Bízom benne. Jól emlékszem, hogy 1988/89-ben ebből példát mutattunk és együtt le tudtuk győzni az akadályokat, a kishitúséget. A félelem görcseinek oldását jól szolgálja majd a szakmai törvény is, amely foglalkoztatási garanciát nyújt az alkalmazottaknak és költségvetési forrást a fenntartóknak.

Vadász János nem magányos bozótharcos. A KKDSZ 3167 munkahelyen van jelen. Az elnök nem csak a szakszervezet vezetőtestületeire támaszkodik, hanem fáradhatatlanul járja az országot és közvetlen, naprakész információi vannak a négy szakterület egyes-bajos dolgairól. Amint mondja, kollegái szeretete és biztatása adja a legnagyobb erőt munkájához.

HÁMORY GABRIELLA

EMLÉKIRAT

Baj, ha hiányzik egy iskola éléről egy igazgató, aki nem a hivatal, a hatalmat szereti, hanem az oktató-nevelő munkát, a gyereket, az iskolát. Aki a munkamorál tekintetében és a precíz munkában példát mutat. Aki demokratikusan irányít, de egyszemélyi felelős vezetője az intézménynek. Aki nem megosztja, hanem közösséggé, jó kollektívává képes összekovácsolni a tantestületet, amelyben valóban természetes, közvetlen, hangulatos és felszabadult légkör uralkodik. Aki szigorú, de ez a munkatársak tiszteletével párosul. Aki követel, következetes és igazságos. Aki embernek, egyenrangú félnek tartja és megbecsüli munkatársait, s nem alacsonyabbrendű valakinek, akit lekezelhet, akivel szemben mindent megengedhet magának beosztásánál fogva, még a megszegését, megaláztatását is. Összegezve: aki rendelkezik a vezetéshez szükséges összes erővel.

Olyan igazgató kell az iskola élére, aki nem részrehajló, aki egyedül és kizárólagosan a végzett munka alapján értékeli munkatársait, aki nem akar mindenhez a legjobban érteni, mindenkinél okosabb lenni, mert ostoba ember az, aki tévedhetetlennek és csalhatatlannak tartja magát.

Ha ilyen igazgató kerül az iskola élére, megújul az iskola és a tantestület szelleme. Akkor mindenki nyíltan és őszintén, szabadon és félelem nélkül véleményt nyilváníthat, azt mondhat, amit érez és gondol, mert az eredményességnek ez az első és legfontosabb feltétele.

Így – ha a minősítéseket ragadjuk ki példának – a minősítéseknek (véleményezéseknek) nem kell minden konkrétumot nélkülöző, csupa általánosságokat tartalmazó blöffök halmazának lenni, melyek bárhol, bárkiről készülhetnek volna.

Példának mutatnám be erre az igazgató minősítését. És hozzáfűzött gondolataimmal, a megjegyzéseimmel néhány képtelenségre külön felhívnom a figyelmet.

1. Az oktató munkában alaposságot követel tőlünk. Óralátogatásai alkalmával az elismerő szavak mellett a jó szándékú bíráló, a segítség sem hiányzott.

2. Tantervismerete jó. A tanmeneteket év elején átnézte, a hiányosságokra, hibákra azonnal felhívta a figyelmet. (Megjegyzem: Lehet a nyolc osztály 60-80 tantárgyának a követelményét ismerni? Főképpen jól?)

3. A számítástechnika fakultáció bevezetése nagy jelentőségű. (Ezt a tudományt nem azoknak a tanulóknak a részére találták ki, akik az alapműveletekkel, alpfogalmakkal sincsenek tisztában. Nagyobb a füstje a dolognak, mint a lángja. Az egész csak arra jó, hogy matematika tanításunk – országosan is – siralmas helyzetéről eltereljék a figyelmet.)

4. A tanulás, az önművelés területén személyes példával jár elől.

5. Munkánk érdekében a lehetőségekhez mérten próbálta biztosítani a feltételeket. A szemléltető és kísérleti eszközök gyarapodtak. (Az, hogy a munkafeltételeket próbálta biztosítani, ugyanolyan állítás, mintha azt mondanánk magunkról, hogy a tanítási órákon próbáltunk tanítani.)

6. Jó kapcsolatok fenntartására törekedett. (Felfelé?)

7. Mégszépült az igazgatói és a nevelői szoba, új bútorok vásárlása. (Rendbe lehetett volna hozni helyette az iskola

WC-jét. Mi lenne, ha valaki elrendelné, hogy a nevelők is csak az iskola-WC-t használhatják?)

8. Személyes példákkal élenjár a kezdeményező-készség, aktivitás terén. Javaslatai, feladat vállalásai ösztönzőleg hatottak ránk. (Az 1980 őszén újratervezett gyakorlókeretet – megszavaztatva a tantestülettel, mely egyhangúlag meg is szavazta – kéréssem, könyörgésem ellenére felszámolja, indoka: tornaterem épül a helyén. Pár nap múlva sportudvarra módosítja tornaterem elképzelését, azóta hat év telt el, és se tornaterem, se sportudvar, ahogy ezt akkor írásban megjósoltam.)

9. Segítő-kész, a tettek embere. A jó ötleteket elismeri, tettekre biztat. Véleményeinket meghallgatja. (Környezetvédő munkánk közben elment mellettünk – igaz autóval –, s még csak arra sem méltatta az igen komolyan tevékenykedő gyerekeket, hogy megálljon, s egy-két elismerő szót szóljon hozzájuk. A tanítványaim által a közsgében gyűjtött archív fotókból és a szabad szombatosságon készített munkákból évente megrendezett kiállításainkat egyszer sem tekintette meg stb.)

10. Munkakörülményeink – anyagi elismerésünk – javítása érdekében fáradtságot nem kímélve dolgozik. (Azok anyagi elismeréséért, akik közel voltak a tűzhöz, akik hajlandók voltak elvielelni szolgálni.)

11. Megértéssel van a kollégák családi, személyi problémáira iránt. (Édesapám halála alkalmával, pedig 200 kilométerre szállítva temettük el, még azt sem engedélyezte, hogy egy napot órácserevel megoldhassuk, ami nekem – péntekről lévén szó – három napot jelentett volna. Noha volt rá vállalkozó kolléga, fizetés nélküli szabadságot kellett kiennem erre az egy napra, három tanítási órám miatt.)

12. A testületi jó légkör érdekében bensőséges kapcsolatok kialakítására törekszik: névnapok közös megünneplése, kötetlen beszélgetések, színházlátogatások szervezése. (Van a testületben két olyan kolléga, akik között bensőséges a kapcsolat? Oszd meg és uralkodj! Így könnyű vezetni... Én egy színházlátogatásra emlékszem, amelyet az Igazgató kántársnő szervezett. A Thália Színházban A velőszakó c. szovjet drámát néztük meg. Az első szünetben szó nélkül otthagytott bennünket is és az előadást is. A színdarab témája, hogy egy korrupciós, bürokrata, diktatórikus módszer egy értelmes, jobb sorsra érdemes, jobbító szándékú, jó kezdeményező készséggel rendelkező fiatal értelmiségit hogyan kerget az örületbe.)

13. A munkahelyi demokrácia terén az iskolai élettel, munkánkkal kapcsolatos intézkedések előkészítésébe bevon bennünket, véleményünket kikéri. Javaslatainkat sokszor el is fogadta.

14...15...

TÓTH IMRE
nyugalmazott tanár

(Folytatjuk következő számunkban.)

Tóth Imre emlékirataiból, naplójából, melyek több száz oldalra rúgnak, természetesen – sajnos – csak rövid részeket és néha kihagyásos mondatokat tudok a lapban megjeleníteni. Így fordulhatott elő, hogy Váczentlászló – mely nem az –, nagyközönségnek minősült. Megértésüket, s elsősorban Tóth Imre megértését kérem. (M.A.)

BÓKA MÁRIA VÁLOGATÁSA

az 1997. első felévében megjelent könyvekből

ESSZÉ, PUBLICISZTIKA

ALEXA Károly: Eleitől fogva. Bp. Kortárs K., 225 old. 650 Ft. Esszék, tanulmányok a régi magyar irodalomtól a kortárs irodalomig.

EÖRSI István: A szabadság titokzatos bája. Válogarott esszék, kritikák. Bp. Palatinus könyvek. 460 old. 1390 Ft.

FÁBRI Anna: „A szép tiltott táj felé”. A magyar írók története két századforduló között (1795-1905). Bp. Kortárs K., 250 old. 750 Ft.

HELLER Ágnes: Az idegen. Rekvium a 20. századért. Bp. Múlt és jövő, 240 old. 1100 Ft.

KORNIS Mihály: Sójajok hídjá. Bp. Magvető Kvk., 214 old. 890 Ft.

KOSÁRY Domokos: A chilloni fogoly. Olvasónapló 1958-1960. Bp. Belvárosi K., 116 old. 580 Ft.

MEGYESI Gusztáv: Mekkora egy törpe? Bp. Filum K., 247 old. 820 Ft.

Az Élet és Irodalom és más lapok hasábjain megjelent publicisztikai írások gyűjteménye a rendszerváltást követő évekről.

NIZSINSZKI, Vaclav: Füzetek. Bp. Európa Kvk. 262 old. 950 Ft. A világhírű táncművész, koreográfus naplója az 1995-ös francia, eddig leghitelesebb kiadás alapján.

FILOZÓFIA

BUBER, Martin: A tao tanítása. Debrecen, Latin Betűk, 49 old. 380 Ft. A szerző sajátos elemzése jelentős hozzájárulás a tao nemzetközi kutatásához, az ősi bölcsesség egyetemes megértéséhez.

KIERKEGAARD, Soren: Filozófiai morzsák. Bp. Göncöl K., 176 old. 499 Ft.

LAO-CE: Tao te king. Bp. Cserepfalvi Kvk., 331 old. 2200 Ft.

Az ókori kínai bölcsélet páratlan, a Biblia szelleméhez mérhető művét Karátsón Gábor fordította le az eredeti szövegből.

LORENZ, Konrad: Ember voltunk hanyatlása. Bp. Cartafilus K., 301 old. 1000 Ft. Az ember-lét lényegéről, az antropológia központi kérdéseiről.

POPPER, Karl Raimund: Megismerés, történelem, politika. Bp. Adu Print, 267 old. 2300 Ft. (Megújuló világképek)

RORTY, Richard: Heideggerről és másokról. Pécs, Jelenkor K., 163 old. 909 Ft.

RÖD, Wolfgang: Az újkor dialektikus filozófiája. Debrecen, Latin Betűk, 1. köt. 269 old., 2. köt. 198 old., 1180 Ft.

A dialektikus módszer és a dialektikus filozófia krónikája Descartes-től Lukács Györgyig.

IRODALOM, IRODALOMTUDOMÁNY

BENDA, Julien: Az írástudók árulása. Bev. tan. Babits Mihály. Bp. Fekete Sas, 327 old. 780 Ft.

BÓKAY Antal: Irodalomtudomány a modern és a posztmodern korban. Bp. Osiris K., 519 old. 1480 Ft.

GAUß, Karl-Markus: Keserű tinta. Pécs, Jelenkor K., 228 old. 870 Ft.

Sajátos szempontú irodalomtörténeti körkép a 20. század Kelet-Közép Európájáról, a térség jellegzetes létformájáról, az irodalom és a történelem kapcsolatáról.

KABDEBŐ Lóránt: Vers és próza a modernség második hullámában. Bp. Argumentum K., 329 old. 620 Ft.

KOMORÓCZY Emőke, G.: Arcal a földön a Huszadik Század. Az avantgard metamorfózisa. Bp. Hékt Krajcár K., 402 old. 520 Ft.

Memoriterek könyve. (Vál. Osztovis Szabolcs) Bp. Helikon K., 393 old. 1200 Ft.

Szövegyűjtemény - több ezer idézettel - az emberiség kulturális hagyományai között számon tartott fontos irodalmi megnyilatkozásokról.

POMOGÁTS Béla: Között. Irodalom és közélet. Miskolc,

Felsőmagyarország, 263 old. 550 Ft.

Az ismert irodalomtörténész elmúlt években született írásai. Fejezetcímek: Az irodalomtól a közéletig, Az irodalom védelmében, A közélettől az irodalomig.

SZAKOLCZAY Lajos: A csavargó esztétikája. Bp. Balassi K., 245 old. 660 Ft.

A kötet a szerző irodalomtörténeti, kritikai és esszéiről pályája természetének legjavát gyűjtötte össze.

SZÉCHENYI Ágnes: "Szobok és parasztok" Válasz 1934-1938. Bp. Argumentum K., 195 old. 580 Ft.

A Válasz c. folyóirat monográfiája, kortörténeti, művelődés- és esztétikájáról jellegű feldolgozása.

VEKERDI László: A sorskérdések árnyékában. Kalandok Német László világában. Kecskemét, Új Forrás, 307 old. 580 Ft.

KOMMUNIKÁCIÓ

FRANK, Milo Ogden: A 30 másodperces üzenet technika, avagy Hogyan érveljünk röviden és hatásosan. Bp. Bagolyvár Kvk., 106 old. 690 Ft. (Kulcs könyvek)

GABON, Don: Ismerkedés - társalgás. Bp. Bagolyvár Kvk., 110 old. 590 Ft. (Kulcs könyvek)

A kommunikációs elemek és alaphelyzetek megismertetéséről, a kapcsolatteremtő képesség fejlesztéséről.

KIRSCHNER, Josef: A manipuláció művészete. Bp. Bagolyvár Kvk., 100 old. 690 Ft. (Kulcs könyvek)

SZABÓ Katalin: Kommunikáció felsőfokon. Bp. Kossuth Kvk., 184 old. 1690 Ft. Tankönyvjellegű összefoglalás a kommunikációelmélet és gyakorlat kérdéseiről.

UTRY Attila: Kommunikáció és kultúra. Miskolc, Miskolci bölcsész, 68 old. 336 Ft. (Bölcsész könyvek)

KULTÚRA, MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

CZIRJÁK Árpád: Erdélyi Magyar Breviárium. Kolozsvár, I. 502 old. 980 Ft.

ESZES Máté: Híres bajvivások, hírhedt párbajok. Bp. Móra K., 141 old. + 16 old. ill. 960 Ft.

A párbajtörténet áttekintése kultúrhistoriái, művelődéstörténeti adatokkal.

Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból. (Vál. Gazda István) Bp. Tárogató K., 463 old. 1149 Ft.

FLUSSER, Vilem: Az írás. Bp. Balassi K. - BAE Tartóshullám - Intermédia K., 135 old. 60 Ft. (Tartóshullám) Az írás története. A modern, számítógépes kommunikáció hatása az írásos kultúrára.

GORDON, Richard Stuart: Átkok könyve. Bp. Saxum K., 341 old. 980 Ft.

„Az átkokról és rontásról szóló történetek... az emberi természetre derítenek fényt: kivilágítják belőlük, miben hittek évezredek óta az emberek, mielőtt még elszégyellték volna magukat...” - írja a szerző.

GYÖRGY Péter: Az ó - új világ. Bp. Magvető Kvk., 107 old. 790 Ft. (Lassuló idő) Esszé a kulturális életről, a kultúra gyakorlatában és fogyasztásában megnyilvánuló tendenciákról, szokásokról és kulturális mintákról.

Idegenforgalmi Almanach 1997. év. Bp. Comp Almanach, 712 old. 800 Ft.

Magyarország idegenforgalmi objektumainak egyik legteljesebb katalógusa, közel ezer település kínálatával.

KÓKAY György: A könyvkereskedelem Magyarországon. Bp. Balassi K., 154 old. 950 Ft.

Utóőr jelentőségű mű a magyarországi könyvkereskedelem történetéről, elsősorban irodalom- és művelődéstörténeti megközelítésben.

KOZMA György - PETRIK Ferenc: Társadalmi szerveze-

tek, alapítványok. Bp. Unió Lap és Kvk., 296 old. 2400 Ft. Alapítványok és más társadalmi szervezetek létrehozására és működtetésére vonatkozó jogszabályok gyűjteménye.

LACKÓ Miklós: Sziget és külvilág. Bp. MTA Történettud. Int., 368 old. 650 Ft.

Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok a két világháború közötti, 1945-ig tartó időszakról.

LIPP Tamás: Kánkánia. Bp. Liget Műhely Alapítvány, 288 old. 620 Ft. (Liget könyvek)

A múlt század hatvanas éveitől a millenniumig tartó korszak felidézése a korabeli sajtó tükrében.

Magyarország kultúrája az ezredfordulón. (Szerk. Baán László) Bp. Média + Print, 242 old. 644 Ft.

13 tanulmány hazai kultúránk állapotáról.

MÁGYAR Zoltán: „Keresztény lovagoknak oszlopa”. Szent László a magyar kultúrtörténetben. Bp. Nemzeti Tkvk., 445 old. 1926 Ft.

MONTANARI, Massimo: Éhség és bőség. Bp. Atlantisz Kvk., 212 old. 995 Ft. (Európa születése)

Az elmúlt két évezred táplálkozás-kultúrájáról, az élelmiszerek kultúr- és gazdaságtörténeti jelentőségéről, a 18 - 19 sz-i demográfiai robbanásról.

ÚJSZÁSZY Kálmán: Emlékkönyv. Bp. Sárospatak, Szabad Tér K., 639 old. 1250 Ft. (Széphalom)

MŰVÉSZET, MŰVÉSZETTÖRTÉNET

ÁCS Irén: Magyarország. Otthon. Bp. Jövendő K., 132 old. 2500 Ft.

Fotóalbum a hatvanas-hetvenes évek Magyarországról.

BORDWELL, David: Elbeszélés a játékfilmben. Bp. Magyar Filmtud. Int., 379 old. 820 Ft.

Az amerikai filmesztéta első Magyarországon megjelent könyve, a filmelmélet egyik alapmunkája.

CSÁKVÁRI József: Bibliai témák a európai művészetben. Bp. Könyvesház, I. Öszövetség 169 old. 809 Ft.

CSÁKVÁRI József: Bibliai témák a európai művészetben. Bp. Könyvesház, II. Újszövetség 142 old. 890 Ft.

FODOR András: Szomjúság zenére. Bp. Magyar Írószöv. - Belvárosi Kvk., 106 old. 530 Ft. (Bibliotheca Hungarica)

A költő, műfordító, naplószerző Fodor András zenei esszéinek összegyűjtése.

GROYS, Boris: Az utópia természetrajza. Bp. Kijárat K., 93 old. 496 Ft. (Teve könyvek)

A SZU-ból 1981-ben Németországba emigrált szerző esszéi a szocialista kultúra és a mai nyugati kultúra produktumainak sajátosan érdekes, izgalmas értelmezését adják.

KOLTAI Tamás: Mab királyné. Álomszínház. Bp. Osiris K., 327 old. 820 Ft.

1985 és 1996 között született színi bírálatok, színházi tárgyú publicisztikai írások.

LEGÉNDY Péter: Művészet és ellenség. Bp. Szenci Molnár Társaság, 123 old. 1200 Ft.

A kilencvenes évek magyarországi posztmodern és neo-avantgard képzőművészetének bírálatai.

MÁROSI Ernő - WEHLI Tünde: Az Árpád-kor művészeti emlékei. Bp. Balassi K., 640 old. 120 old ill. 950 Ft.

MÉSZÁROS Tamás: ½A Katona ½. Bp. Pesti Szalon Kvk., 251 old. 1320 Ft.

A Katona József Színház krónikája, rendezőkkel, színészekkel készült beszélgetések, kritikai írások a színházművészet fontos kérdéseiről.

MOLNÁR Antal: Brahms. Bp. Palatinus-könyvek. 197 old. 799 Ft.

NÉPTÁNC kislexikon (Vál. Pálffy Gyula) Bp. Planétás K., 229 old. 1500 Ft.

REVICZKY Béla: Kórusok enciklopédiája. Bp. Gemini K., 235 old. 1680 Ft.

SEBŐK Zoltán: Az új művészet fogalomtára 1945-től napjainkig. Bp. Orpheusz K., 115 old. 998 Ft.

SZENIK Ilona: Erdélyi és moldvai magyar siratók, sirató paródiák és halottas énekek. Kolozsvár - Bukarest. Romániai - Magyar Zenetársaság - Kritérium Kvk., 409 old. 2000 Ft.

TÁBOR Ádám: A váratlan kultúra. Bp. Balassi K., 255 old. 700 Ft. Tanulmányok a magyar neo-avantgard törekvésekről.

NÉPRAJZ

BODROGI Tibor: Mesterségek, társadalmak születése. Bp. Fekete Sas K., 446 old. 720 Ft.

Két alap tanulmány a néprajztörténet rendszerezéséről.

RÉKAI Miklós: A munkácsi zsidók „terített asztala” Bp. Osiris K., 204 old. 780 Ft.

SZÉKELY László: Csiki áhitat. A csiki székelyek vallási néprajza. Bp. Szent István Társulat, 560 old. 1400 Ft.

TÁNCZOS Vilma: Gyöngyökkel gyökerezél. Gyimesi és moldvai archaikus népi imádságok. 2. kiad. Csikszerecs, Pro-Print Kvk., 310 old. 840 Ft. (Krónika könyvek)

NYELVÉSZET

GOMBOCZ Zoltán: Jelentés-tan és nyelvtörténet. Bp. Akad K., 255 old. 1200 Ft. (Hermész könyvek)

A magyar nyelv könyve. (Szerk. A. Jászó Anna) 4. kiad. Bp. Trezor K., 623 old. 1770 Ft.

TÓTFALUSI István: Színes színónomatár. Bp. Háttér K., 253 old. 698 Ft.

PEDAGÓGIA

Andragógiai szöveggyűjtemény (Szerk. Maróti Andor) Bp. Nemzeti Tankvk., II. 204 old. 1176 Ft.

Az 1983-ban megjelent szöveggyűjtemény folytatása, válogatás a téma legjobb szakembereinek tanulmányaiból.

MÉSZÁROS István: Magyar iskola: 1996-1996. Előadások, cikkek, beszédek. Bp. Eötvös József Kvk., 297 old. 1428 Ft.

POLITIKA, POLITIKAI IDEOLÓGIA

BAUER József: A politika legitimitása. Bp. Napvilág K. Scientia Humana, 306 old. 1350 Ft. Monográfia a legitimá-

cióról, történelmi, politikatörténeti és kortörténeti értelmezéséről.

DOMOKOS Géza: Esély. Csikszerecs, Pallas-Akad Kvk., I. 347 old. 947 Ft.

A memoárkötet az 1989-1992 közötti esztendőkről krónikája.

GERGELY András, A: Kisebbség, etnikum, regionalizmus. Bp. MTA Politikai Tud. Int., 175 old. 575 Ft. (Scientia humana-Politikológia) Politikaelméleti elemzések.

Jászi Oszkár hazatérése. (Szerk. Litván György) Bp. Társadalomtud. Társ., 119 old. 490 Ft.

Az emlékező beszédek, írások Jászi Oszkár szellemi örökségének dokumentálását adják.

A jó polgár. Társadalomismereti forráskönyv egyetemi hallgatóknak és középiskolai tanároknak. 2. átd. kiad. Debrecen, Csokonai K., 183 old. 585 Ft.

Migráció és politika.

(Szerk. Sík Endre, Tóth Judit) Bp. MTA Politikai Tud. Int., 246 old. 1200 Ft. (MTA Politikai Tudományok Intézete Nemzetközi Migráció kutatócsoport 1996-os évkönyve)

RÉVÉSZ Sándor: Aczél és korunk. Bp. Sík K., 435 old. 1380 Ft.

Az 1957-1989 közötti kultúrpolitika meghatározó személyéről gazdag dokumentumanyag, alapos vizsgálatok, közlések alapján.

SÁRKÖZI Tamás: A hatékonyabb kormányzásért.

(Avagy a technokrata reménytelen bozótharca az államparátussal és a politikával szemben.) Bp. Magvető K., 394 old. 1380 Ft.

(Lassuló idő) **TÓTH GY. László: A kádárizmus örökösei és a polgári Magyarország.** Bp. Kairosz K., 339 old. 790 Ft.

Publicisztikai írások a magyar belpolitika 1989-1997 közötti időszakáról.

PSZICHOLÓGIA

BECKER György KAUCSEK György: Termék - ergonómia és termékpszichológia. Bp. Tölgyfa K., 207 old. 160 Ft.

Az ergonómia legkorszerűbb hazai tankönyve a fogyasztói szemlélet kialakulásáról, pszichológiai jellemzőiről, a tervezés, a gyártás folyamatáról.

BUDA Béla: A szexualitás lélektana. Bp. MAPET Végeken Alapítvány, 358 old. 980 Ft. „A szexualitás modern elmélet” kibővített, átdolgozott kiadása.

CALVIN, Villiam: A gondolkodó agy. Az intelligencia fejlődésének története. Bp. Kulturtrade K., 188 old. 550 Ft. (Világ-egyetem)

FERENCZI Sándor: Klinikai napló 1932. Bp. Akad K., 234 old. 2480 Ft. A pszichoanalízis magyar tudósa, Freud egyik legjobb barátja szakmájáról vall, klinikai eseteiről számol be.

FROMM, Erich: Férfi és nő. Bp. Akad K., 87 old. 580 Ft. Tanulmányok a szexualitás és jellem, a férfuralom, a feminizmus, a szexualitás, mint uralmi rendszer kérdéseiről, összefüggéseiről.

HENNEZEL, Marie de: A meghitt halál. Bp. Európa Kvk., 212 old. 650 Ft.

Esettanulmányok az eutanáziáról, a halál emberközelivé tételéről.

JUNG, Carl Gustav: Gondolatok az életről és a halálról. Bp. Kossuth Kvk., 92 old. 648 Ft.

JUNG, Carl Gustav: Gondolatok az értelemről és a tébolyról. Bp. Kossuth Kvk., 66 old. 548 Ft.

JUNG, Carl Gustav: A szellem szimbolikája. Bp. Európa Kvk., 220 old. 620 Ft. (Mérleg)

TÖRTÉNELEM

BOJTÁR Endre: Bevezetés a balti misztikába. Vallási kultúra a régiségben. Bp. Osiris K., 300 old. 1280 Ft.

ERÉNYI Tibor: A zsidók története Magyarországon a honfoglalástól napjainkig. Bp. Útmutató Kvk., 128 old. 290 Ft. (Változó világ 9.)

FRASER, Angus Sir: A cigányok. Bp. Osiris K., 333 old. 980 Ft. (Osiris könyvtár. Történelem) A cigányság egyetemes történelmének összefoglalása.

FRIEDLÄNDER, Saul: A náci antiszemitizmus. Egy tö-

megpsichózis története. Bp. Uránusz K., 207 old. 700 Ft.

20. századi egyetemes történet. (Szerk. Diószegi István, Harsányi Irén, Krausz Tamás, Németh István) Bp. Korona 1. köt. 1890-1945. 588 old. 1290 Ft., 2. köt. 1945-1995. Európa, 537 old. 1350 Ft., 3. köt. 1945-1995. Európán kívüli országok, 537 old. 1450 Ft.

Magyarország városai. (Szerk. Karvalics László) Bp. Egisz Kft., 1. köt. 523 old., 2. köt. 521 old. 13.850 Ft.

NEMESKÜRTHY István: Meddig várjunk? Bp. Szabad Tér K., 194 old. 680 Ft. A magyarság ezeregy száz éves története, önvizsgálata.

NÉMETH György: A zsarnokok utópiája. Antik tanulmányok. Bp. Atlantisz Kvk., 435 old. 995 Ft. (A Kútnál)

A népi mozgalom és a magyar társadalom. (Szerk. Sipos Levente, Tóth Pál Péter) Bp. Napvilág K., 451 old. 1500 Ft.

A szárszói konferencia (1943.) fél évszázados évfordulóján rendezett tanácskozás előadásainak dokumentálása.

RÓNA-TAS András: A honfoglaló magyar nép. Bp. Balassi K., 412 old. 1200 Ft. Monográfia arról, amit ma a modern történettudomány a honfoglalásról felelősséggel állíthat.

Szenzáció. A XX. század a magyar napisajtó címlapjainak tükrében. 1900-1990. (Vál. Vince Mátyás) Bp. Gazdasági Média K., 2876 old. 2900 Ft.

SZVÁK Gyula: A moszkvai Oroszország története. Bp. Magyar Ruszisztikai Int., 170 old. 550 Ft.

Történelmi eseménytár. (Összeáll. Diószegi Endre) Bp. Kossuth Kvk., 2. köt. 153 old. 695 Ft.

Az egyetemes és a magyar történelem, valamint a művelődéstörténet legfontosabb, 20. századhoz kötődő adatainak gyűjteménye.

VERESEGYHÁZINÉ Kovács Jolán - VERESEGYHÁZI Béla: Magyarország történeti-topográfiai kislexikona. Bp. Aula K., 324 old. 1526 Ft.

Kézikönyv több mint 2000 település legfontosabb adatairól.

SZOCIOLÓGIA, SZOCIÓGRÁFIA

ANDORKA Rudolf: Bevezetés a szociológiába. Bp. Osiris K., 662 old. 2400 Ft. (Osiris tankönyvek)

ANDORKA Rudolf: Merre tart a magyar társadalom? Lakitelek, Antológia K., 238 old. 500 Ft. Az utóbbi évtized társadalmi állapotáról szóló tanulmányok gyűjteménye.

BEKE György: Barangolások Erdélyben. Bp. Mundus Magyar Egyetemi K., 1. köt. Szigetlakók, 329 old. 1667 Ft.

GAZDA József: Jaj, mik történtek, jaj, mik is történtek! Bp. Püski K., 1.köt. 528 old., 2. köt. 533 old. 2680 Ft.

Vallomásgyűjtemény az elmúlt száz esztendő közép-európai, kárpát-medencei magyar történelméről.

A gazdasági élet szociológiája. (Szerk. Lengyel György, Szántó Zoltán) 2. jav. kiad. Bp. Aula K., 164 old. 728 Ft.

Tanulmányok, szemelvények a gazdaságtudomány és a szociológia vizsgálatáról.

Gazdasági rendszerek és intézmények szociológiája. (Szerk. Lengyel György, Szántó Zoltán) Bp. Aula K., 324 old. 899 Ft. Szöveggyűjtemény.

GULYÁS Imre: Ha élni akarunk. Miskolc, Felsőmagyarország K., 248 old. 450 Ft.

HALÁSZ László: Szociális megismerés és irodalmi megértés. Bp. Akad K., 293 old. 662 Ft.

Az irodalomszociológiai kutatás ismert hazai szerzőjének legújabb munkáját is az irodalmi mű megértését befolyásoló tényezőket vizsgálja.

HORVÁTH György: Vélemények mérlegen. Bp. Nemzeti Tankvk., 279 old. 850 Ft. A közvéleménykutatás szakmai összefüggéseinek bemutatása, a módszerek, a mintavétel, a kérdés módja, etikája.

KARÁDY Viktor: Zsidóság, modernizáció, polgárosodás. Bp. Cserépfalvi K., 324 old. 920 Ft. (Kontextus könyvek) Válogatás a szerző hazai és külföldi folyóiratokban publikált tanulmányából.

KOVÁCS András: A különbség közöttünk van. Bp. Cserépfalvi K., 154 old. 520 Ft.

Hogyan vélekednek egyetemista fiatalok az antiszemitizmusról. Mélyintérműk.

MÁRKUS István: Polgárosodó parasztság. Bp. Dinasztia K., 211 old. 998 Ft. (Magyarország felfedezése)

A falukutatás hazai történetéről, a közelmúlt társadalomkutatási eredményeiről.

OLSON, Mancur: A kollektív cselekvés logikája. Bp. Osiris K., 227 old. 780 Ft. (Osiris könyvtár. Közgazdaságtan)

A szex. Szociológia és társadalomtörténet. (Vál. Tóth László) Bp. Új mandátum Kvk., 275 old. 580 Ft. (Nagyítás, szociológiai könyvek)

Szöveggyűjtemény a szexualitáskutatás legkorszerűbb munkáiból.

VALLÁS

A dogmatika kézikönyve. (Szerk. Theodor Schneider) Bp. Vigília K., 1. köt. 613 old. 1560 Ft.

A németből fordított kézikönyv a ma magyarul elérhető egyetlen tudományos és korszerű dogmatikai összefoglalás.

GERGELY Jenő - KARDOS József - RÖTTLER Ferenc: Az egyházak Magyarországon Szent Istvántól napjainkig. Bp. Korona K., 247 old. 790 Ft.

Történelmi szempontú összefoglalás a hazai keresztény egyházak és a zsidó felekezetek ezer esztendejéről, az egyházak a magyar társadalomban, a kultúra és a tudomány életében betöltött szerepéről.

OTTO, Rudolf: A szent. Bp. Osiris K., 259 old. 980 Ft. (Osiris könyvtár. Vallástörténet)

Az eredetileg 1910-ben megjelent mű a vallásfilozófia és-történet klasszikus műve.

VERMES Géza: Jézus és a judaizmus világa. Bp. Osiris K., 250 old. 980 Ft.

A válogatás nagy része a székesfehérvári ÜDE SZÍNFOLT Könyvesbolt kínálatából készült.

SZÁRNYAS SÁRKÁNY HETE

V. Nemzetközi Utcaszínház Fesztivál, Nyírbátor - 1997. július 4-6

Nyírbátornak szerencsése van. Nem csak azért, mert ideköltözött a Szárnyas Sárkány, hanem egyéb okokból is, például azért is, mert a Báthoryak két csodálatos templommal is felékesítették a várost. Bár teljességgel nem zárható ki, hogy ez a két szerencse összefügg egymással. A legelfogódottabb fesztivál-rajongók szerint ugyanis az alapítók már a minorita templom és kolostor helyének kiválasztásakor gondoltak rá, hogy a Szárnyas Sárkány Hetének megfelelő helyszínt teremtsenek. Ezért tette a Báthory család címerébe a szárnyas Sárkányt, továbbá a félezer évet átívelő tervezés tudatosságát bizonyítja még az is, hogy a minorita templom csodálatosan faragott főoltárát Mihály Arkangyal szobra koronázza, s bizony az angyal a sötétség jelképével, azaz egy szárnyas sárkánnyal küzd. Akadnak ugyan kishitű, a kákán is csomót kereső egyedek, akik szerint az a figura ott nem sárkány, hanem szárnyas ördög, de az ilyen szárnyaszegett, fantáziátlan realisták úgysem nagyon érvényesülhetnek ezen a szárnyaló fesztiválon.

A fesztivál előadásai és játéka 7 helyszínen zajlanak: az Amfiteátrumban, a Körsátorban, a Papok réjtjén, a Templom-színpadon, a Templom bejáratában, a Minorita (kolostor) udvaron és a Gyerekszigeten, a kis tó túloldalán. Ehhez kapcsolódik az információ, a fesztivál kocsmá, az íjáspálya és a kollégium, ahol a többség szállása van. Hogy milyen remek helyszínen zajlik a fesztivál, azt abból is sejtethetjük, hogy mindez egy alig kétszáz méteres körön belül van. És a sokféle funkciójú tercken kívül még bőven marad szabad rét a sátorozáshoz. Mintegy 40-50 sátor színesíti a kollégium udvarát és a szigetet. Sokan már hetekkel a fesztivál előtt megérkeznek, fölverik a tanyájukat és próbálják darabjaikat.

Szükség is van a felkészülésre, már csak azért is, mert a városi felvonulást követő nyitó műsort együtt adják elő a különböző csoportok résztvevői. Szarvas jelmezben vonul, legelészik a népes csorda, körülöttük hórihorgas gólyalábakon, nesztelen ólálkodnak a góliátok. Ívben hátrafeszlnek, leskelődnek, tanácskoznak, ordas indulatokkal próbálják bekeríteni a gyanútlan csordát, hogy aztán rájuk rohanjanak. S közben egyetlen cselló feljázó, síró improvizációi fokozzák kedélyünk hullámszát. Peter Schuman amerikai rendező egyszerű helyzetgyakorlata képzetek hosszú sorát váltja ki a farkas és a bárány, a gyilkos és az áldozat, a hatalom és a kiszolgáltatottság örök témájából.

Alig van vége az összes résztvevő áldozati jelenetének, már hömpölyög is a szentpétervári Theater Forum fergeteges, olasz nyelvű drámafolyama. Három helyszínen követik egymást az események, a templom oldalfalánál berendezett valódi színpadot és annak díszleteit csak az intímebb párbeszéd jeleneteknél használják, másik két sík téren csatajelenetek és sárkánykalandok követik egymást, tűzijáték világítja meg az eget az egyik oldalon, darus kocsik tornyából lóg le az egyik szereplő, drótkötélpályán fém sárkány ereszkedik a közönség közé, izzó vasszerkezetek között menekül a hős, s a közönség hatalmas csapatban tódul az egyik helyszínről a másikra, hogy aztán a vastag vízszögként ömlő józanság mindent lehűtsön. Mi ez az Orlando Furioso című fergeteg? Legendasírfütnény? Szomorújáték? Vigjáték? Abszurd történelemzőn? A leginkább vásári bohózat az utolsó vérig. Végtelenül keserű, végtelenül clementáris, végtelenül naiv, végtelenül mulatságos, végtelenül középkori.

S az első este csak most kezdődött, még hajnalig pörög a játék, még előttünk a péntek éjszaka, aztán a szombat, aztán a vasárnap. Még messze van a hétfői hajnal, amikor majd lassan elcsendesül a szín. Idén 10 országból negyven együttes és szólista lépett fel.

A nyírbátori Sárkány bevallott célja, hogy visszahelyezze jogaiba az ünnepet. És ez sikerül is. Már a program előtt részt vesz az előkészítésben a város apraja-nagyja, segít a boltos, a tűzoltó és az egyházi ember... S a segítségnek nemcsak milliós nagyságrendje fontos, hanem az, hogy minden rezdülésben éri az ember a közös akarást, a közös teremtést, a közös izgalmat. Ez az otthont adó, féltő-segítő szellemiség, na meg a valóban kiváló tér az előadásokat is különösen egyedivé és izgalmasá teszi.

Ki tudja, hogy van ez? Miből éri a színházi mesterségben lejáratlanabb néző is, ha a színpalak mögött jókedvű az ügyelő? Az igazi színház egyszeri és egyedi varázslat, amit a közönség is teremt, amire az előkészítésben szorgoskodó berendező is hozzáadott valamit. Ezt tapasztalhatják meg a Szárnyas Sárkány látogatói páratlan intenzitással Nyírbátorban.

Ha a Báthoryak lenézniének, bizonyára dicsérnék magukat, hogy ezt a helyszínt milyen jól kitalálták.

- földiák -

HÍREK

A Közművelődés Nemzetközi Tanácsa közvetlenül az UNESCO V. Felnőttoktatási Világkonferenciáját /Hamburg július 14-18./ követően Budapesten tartja elnökségi ülését 1997. július 20-23. között. A hamburgi konferencia jelentős esemény lesz a világ közművelődési-felnőttoktatási szakemberei számára, hiszen az 1985-ös párizsi IV. Konferencia óta eltelt időszak értékelését és a XXI. Század teendőit, programját próbálja megfogalmazni, s Hamburgban minden kontinensről összesen cca. 2000 szakember vesz részt. A kormányzati és nem-kormányzati szervezetek konferenciáján a Közművelődés Nemzetközi Tanácsa képviseli a legátfogóbb nem-kormányzati szakmai szervezetet. A KNT közvetlenül Hamburg után Budapesten tartja elnökségi ülését, amely számos lehetőséget nyújt arra, hogy a magyar és közép-európai helyzetet megismertessük és magunk is betekintést nyerjünk a nemzetközi szakmai közvélemény nézeteibe, az UNESCO konferencia keretében megfogalmazott jövő elvárásokba, az ott felmerült legfontosabb problémák megközelítésébe és értékelésébe.

*

A Pályakezdő Fiatalok Esély Alapítványa Kézműves és Szolgáltató Szakiskola hatodféléves bocsát ki kézműveseket teljes értékű szakmai bizonyítvánnyal. Munkáik, vizsgacemeik megállják helyüket a legigényesebb használati tárgyak között is, amelyekben az ősi kézműves hagyományok, a Kárpát-medence néprajzi értékei és régi céhes mesterek által őrzött forma és mintakincs elevenedik meg, mely ezáltal új értelmet kap, s helyet kér magának a modern otthonok világában a mai ember életében.

Az iskola magához vonzza azokat a fiatalokat, akik szeretnék ezeket a mesterségeket megőrizni és a mindennapi kultúrában megújítani. Az iskolában a faművesek mestere Szabó Béla, a lakástextil varró és javító mester Kovács Istvánné, kosárfonó mester Nyitrai Erzsébet, varró munkás mesterek: Najjar Mária, Németh Éva, kézi gépi hímző mester Szuperné Bolus Judit, kovács mesterek: Takács Zoltán, Szombathy Gábor, filmnyomó és kendőfestő mesterek: Fejes Róza és Hajdú Magdolna, szíjgyártó nyerges mester Pánczél Attila, szőnyegszövő mesterek: Landgráf Katalin, Pázmány Judit, fazekas mester Kosarasné Fülöp Brigitta, mézeskalács készítő mester Vágó Edit, könyvkötő mester Farkas Ferencné, bőrtárgykészítő mester Pisztrai Bálint.

Az iskola létrehozója és igazgatója közelmúltban bekövetkezett haláláig Szirmai dr. Kövessi Erzsébet volt.

Az iskola címe: Pályakezdő Fiatalok Esély Alapítványa Kézműves és Szolgáltató Szakiskolája 1201 Budapest, Poltenberg u. 10-12.
Tel: 283-0951, 284-2662.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: (773) 936-3300
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: (773) 936-3300
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: (773) 936-3300
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: (773) 936-3300
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: (773) 936-3300
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: (773) 936-3300
WWW.CHICAGO.LIBRARY.EDU